ROK XXXIV. NUMER 4.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO LWOWSKIEGO

Lwów, dnia 15 kwietnia 1930

TREŚĆ:

Część urzedowa.

Część nieurzędowa.

Część urzędowa.

1.

Święto pieśni.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dn. 24 marca 1930 r. Nr. O. 508/30 do wszystkich rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie) oraz dyrekcyj i kierownictw państwowych i prywatnych zakładów kształcenia nauczycieli.

Nawiązując do okólnika Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 22 stycznia 1926 r. L. 22800/25, ogłoszonego w Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1926, Nr. 4/26, poz. 28 (Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1926 r., str. 122), zalecam urządzenie w bieżącym roku szkolnym podobnie jak w latach ubiegłych uroczystości szkolnej pod nazwą „Święta pieśni". Ustalająca się już tradycja tego święta dowodzi, że kult pieśni, zwłaszcza pieśni rodzimej, znajduje wśród gron nauczycielskich coraz głębsze zrozumienie i coraz gorętsze uznanie. Wielka wartość pieśni, jako czynnika kształcącego i uspołeczniającego zdobywa podczas „Święta pieśni" swe szczególne uwydatnienie, zaś coraz liczniejszy udział okolicznej ludności w danej uroczystości świadczy wymownie o wzmagającym się wpływie wychowawczym szkoły na dom rodzicielski. Z tego powodu można oczekiwać, że i tegoroczna uroczystość pod względem zbliżenia domu rodzicielskiego do szkoły jak również zbliżenia ludności różnych wyznań i narodowości da jak najpomyślniejsze wyniki.

Na „Święto pieśni" należy przeznaczyć dzień wolny od nauki szkolnej, a więc niedzielę lub inny dzień świąteczny w drugiej połowie maja lub w czerwcu.

Ponieważ „Święto pieśni" powinno posiadać charakter radosnego „Święta wiosny", względnie swobodnej majówki, przeto należy je organizować wśród przyrody, na otwartej przestrzeni, np. w ogrodzie, w lesie, nad rzeką i t. p.

W święcie ma wziąć udział dziatwa szkół powszechnych od 4-go roku nauki począwszy oraz młodzież zakładów kształcenia nauczycieli.

Poszczególne powiaty należy w miarę możności terytorjalnych podzielić na rejony, zaś większe miasta na dzielnice, by tym sposobem pojedyńcze szkoły, zwłaszcza szkoły mniejsze połączyły się w większe grupy.

Dla każdego rejonu może być wyznaczony ogólny kierownik uroczystości i wspólny dla danych szkół dyrygent. Zadaniem kierownika będzie zatroszczenie się o zachowanie ogólnego planu dnia i porządku organizacyjnego, zaś dyrygent rejonowy lub dzielnicowy ma skontrolować wyuczony w szkołach wspólny materjał pieśniowy i pokierować wykonaniem w dniu święta. Prócz tego poszczególne klasy, chóry i orkiestry mogą wykonać indywidualne programy pod przewodem swoich dyrygentów.

Pożądanem jest dla ustalenia wszystkich szczegółów organizacyjnych oraz większego zainteresowania społeczeństwa potworzenie miejscowych komitetów. Inicjatywa organizacyjna w tym przypadku należy do inspektora szkolnego, który zresztą może pełnomocnictwo swoje przekazać innej osobie. Do komitetu należy zaprosić przedstawicieli miejscowego społeczeństwa, dyrektorów i kierowników szkół. Sprawy organizacyjne

święta powinny być również przedmiotem wspólnych narad nauczycielstwa szkół powszechnych na konferencjach rejonowych.

Tam, gdzie istnieją seminarja nauczycielskie, młodzież wyższych kursów może być wciągnięta do pracy przygotowawczej i wykonawczej w dniu święta, współudział taki bowiem zaznajomi ją praktycznie ze sposobami urządzania tego rodzaju obchodów.

Wszystkie czynności przygotowawcze należy tak przeprowadzić, by życie szkolne w normalnym swym przebiegu w niczem nie było zakłócone, zwłaszcza, by praca lekcyjna nie doznała żadnych przeszkód. Święto ma w pewnej mierze zobrazować dokładny i rzeczywisty rezultat normalnej rocznej pracy w nauce śpiewu, dlatego wyznaczony na święto repertuar ma być wyćwiczony na zwykłych godzinach lekcyjnych. Jedynie na ostateczną korektę i ześpiewanie szkół nieodzowna będzie specjalna próba ogólna, ewentualnie kilka takich prób, co przy sprężystem pokierowaniu sprawy nie może zabrać zbyt wiele czasu.

Załączony przy niniejszem rozporządzeniu program zawiera pieśni, które się nadają do odśpiewania przez ogół dziatwy i młodzieży unisono, inne zaś pieśni z programu mogą być wykonane bądź jednogłosowo, bądź dwugłosowo, wreszcie niektóre z nich mogą być odśpiewane na trzy lub cztery głosy przez chóry szkolne międzyklasowe albo klasy wybitnie w nauce śpiewu zaawansowane.

Liczba utworów, nadających się na projektowane święto, w stosunku do rozmiaru programowego w latach poprzednich jest większa, by zależnie od warunków miejscowych mógł być dokonany z pośród nich odpowiedni wybór, w szczególności dla seminarjów nauczycielskich wybrane są utwory wielogłosowe nieco trudniejsze w większej ilości. Niektóre pieśni są rozmyślnie powtórzone z programów poprzednich, by w ten sposób powstała łączność programowa między dorocznemi uroczystościami.

Program składa się z pięciu części, z których każda przedstawia pod względem treści i nastroju odrębny charakter. Koncentracja ideowa całego „Święta pieśni" dokonana jest w części trzeciej programu. W bieżącym mianowicie roku szkolnym upływa dziesięć lat od chwili odzyskania przez państwo polskie dostępu do morza. Faktu tego niepodobna pominąć przy układaniu programu tak podniosłej uroczystości. Należy więc wśród młodzieży szkolnej obudzić żywsze zainteresowanie się sprawami morza i wybrzeża polskiego, rozpalić pragnienie poznania wielkich przestrzeni państwa, stworzyć piękne wizje szerokich możliwości i rozpłomienić dusze lepszą nadzieją, coraz podnioślejszego jutra przez wytrwałą i zgodną współpracę wszystkich dla dobra ogólnego.

Wszystkie pieśni należy wyćwiczyć z właściwą ekspresją i poprawną wymową ściśle wedle układu we wskazanych śpiewnikach. Dyrygenci rejonowi powinni uprzednio z nauczycielami śpiewu poszczególnych klas i szkół przerobić krytycznie wyznaczone pieśni obowiązkowe, celem dokładnego ustalenia tonacji, rytmiki i innych szczegółów, ułatwi to bowiem w znacznym stopniu ostateczną korektę z ogółem dziatwy i młodzieży szkolnej.

Na program uroczystości obok pieśni mogą się złożyć także gry i zabawy, gimnastyka rytmiczna, barwny pochód, żywy obraz, przedstawienie sceniczne pod otwartem niebem i t. p.

Zakłady szkolne, posiadające orkiestry uczniowskie, mogą się również w znacznym stopniu przyczynić do urozmaicenia programu swemi produkcjami. Zaznaczam jednakże, iż wszelkie te uzupełnienia w postaci korowodów, przedstawień, produkcyj orkiestralnych i t. d. powinny być dostosowane do ogólnego charakteru programu.

Śpiewniki mogą być zużytkowane z lat poprzednich. W razie potrzeby mogą PP. Inspektorowie zakupić odpowiednią ilość egzemplarzy z funduszu grzywien szkolnych, zaś w zakładach kształcenia nauczycieli Dyrekcje mogą to uczynić z funduszów na pomoce naukowe.

O wykonaniu „Święta pieśni“ złożą Rady Szkolne oraz Dyrekcje możliwie szczegółowe sprawozdanie najpóźniej do końca lipca r. b. Przedkładania Kuratorjum oryginalnych sprawozdań poszczególnych szkół powszechnych należy zaniechać. Pożądane jest uwzględnienie w sprawozdaniach wszelkich spostrzeżeń, wniosków i doświadczeń, dotyczących zarówno strony organizacyjnej jak i programowej „Święta pieśni“, by można było z nich skorzystać w następnym roku szkolnym.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski*, wr.

Program „Święta pieśni“ w 1930 r.

Cz. I. Pieśń religijna.

1. Kiedy ranne wstają zorze — na 1 głos. Podręcznik Lirenka. Wieniec pieśni na uroczystość wiosenną dziatwy w układzie na 1 i 2 głosy. Lwów. Nakład Wydawnictwa Książek Szkolnych, 1925 r.

2. W. Troszel. Prośba do Boga: „Pod Twą obronę, Ojcze na niebie...“ na 2 głosy. Podręcznik. Lirenka, cz. II. Wieniec pieśni na uroczystość wiosenną dziatwy w układzie na 2 głosy. Lwów. Nakładem Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych, 1926.

3. Bogurodzica — na 1 głos. Podr. Święto pieśni dzieci polskich, cz. I. Opracowała Julja Baranowska - Borowa. Nakład Gebethnera i Wolfa w Warszawie.

Cz. II. Wiosna.

4. Hej, zakwitła nam wiosenka — na 1 głos. Melodja ludowa. Lirenka, cz. I z roku 1925.

5. W polu: Pójdziemy w pole w ranny czas... — na 1 lub 2 głosy. Słowa Marji Konopnickiej, melodja Zygmunta Noskowskiego. Nakład i druk M. Arcta w Warszawie.

6. St. Niewiadomski. Przyszła wiosenka — na 1, 2 lub 3 głosy. Podręcznik. Z. Pfauówna i S. Rossowski. Pierwsze czytania — dla oddz. III szkół powsz. Nakład Jakubowskiego we Lwowie.

Cz. III. Morze.

7. Hej, ty, Wisło, modra rzeko pod lasem — na 1 głos, tylko pierwsze dwie zwrotki. Lirenka, cz. I z r. 1925, Nr. 6.

8. A. Müchhejmer. Hej, flisacza dziatwo... na 2 głosy. Stanisław Pełczyński. Śpiewnik szkolny, cz. II. Nakład i własność firmy St. Pełczyński — Poznań, ul. 27 Grudnia 1.

9. Fel. Nowowiejski. Nasz Bałtyk — na 2 głosy lub 4 głosy miesz. Hymn floty polskiej. Pieśń w szkole. Karpowiczówna, szósty rok nauczania, 1924 r. Wyd. M. Arcta w Warszawie lub Fel. Nowowiejski, Zjednoczona Polska. Nakład Księgarni św. Wojciecha, 1924 r.

10. St. Kazuro. Morze — na 2 głosy. „Dzisiaj tęsknotą gnani, wpatrzeni w morze".

11. St. Kazuro. W mgłach — na 2 głosy. „Do nieba morze wyrosło"... Nry 10 i 11 podane są z podręcznika Stan. Kazuro. Małe Solfeggio, cz. III. Nakład Gebethner i Wolf.

12. St. Kazuro. Żegluga. „Wziąłem łódeczkę małą..." na 3 głosy.

13. St. Kazuro. Mewy. „Na dalekie błękitne rozlewy..." na 3 głosy.

14. St. Kazuro. Nad morzem. „Dziecinną wesołością śmieje się wszystko..." na 3 głosy. Trzy te pieśni Nry 12, 13 i 14 znajdują się w podręczniku pod tyt. Stan. Kazuro. Małe Solfeggio, cz. IV. Nakład Gebethnera i Wolfa w Warszawie.

15. Sztere mile za Warszawą — pieśń kaszubska na chór 4-głosowy mieszany.

16. Polka. „Nasza nenka rzekla nie"... Obie pieśni Nry 15 i 16 wybrane są z podr. St. Kazury. Polska pieśń ludowa na chór mieszany, zeszyt VII — Ziemia Kaszubska. Nakład Gebethnera i Wolfa.

Cz. IV. Pieśń ludowa.

17. Skowronek. „Wśród zielonych zbóż"... na 1 lub 2 głosy. Lirenka. cz. II. Nr. 2.

18. Jaki piękny świat. „Jadą, jadą dzieci drogą"... na 2 głosy. Lirenka, cz. II. Nr. 4.

19. Hej-że ino, fiołeczku leśny — na 2 głosy. Lirenka, cz. III. Lwów. Nakład Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych 1929 r.

20. Z. Noskowski. W lesie. „Stare dęby, piękne buki umajone stoją"... na 2 głosy. Lirenka, cz. III.

21. P. Maszyński. Za stodołą przy sadzawce — na 3 głosy. Podr. P. Maszyński. Śpiewnik szkolny, cz. IV. Gebethner i Wolf.

Cz. V. Pieśń patrjotyczna.

22. Moja Ojczyzna. „Ojczyzna ma droga to cały ten kraj"... na 1 głos. Lirenka, cz. II. Nr. 13.

23. Hasło. „Zanućmy pieśń, my Polski dzieci" na 2 lub 3 głosy. Słowa M. E. muzyka Bolesława Walek - Walewskiego. Podr. J. Baranowska-Borowa. Święto pieśni dzieci polskich, cz. III. Nakład Gebethnera i Wolfa.

24. Fel. Szopski. Hasło. „Leć pieśni w dal"... na 4 głosy męskie. Podr. Hejnał, cz. I. Nakład Państw. Wydawn. Książek Szkolnych we Lwowie. Nr. 89.

25. Fr. Barański. Ojczyzna. „Kto ku Ojczyźnie miłością tchnie"... — na 4 głosy męskie. Hejnał, cz. I. Nr. 119.

26. Fel. Nowowiejski. „O polski kraju święty"... chór 4-głosowy mieszany. Podr. Fel. Nowowiejski. Zjednoczona Polska. Nakład Księgarni św. Wojciecha, Poznań, 1924.

27. Hymn narodowy. „Jeszcze Polska nie zginęła". Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 6 z r. 1927, poz. 90.

* * *

Pieśni oznaczone w powyższym wykazie numerami 3, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 21, 23, 24, 25 i 26 są wybrane głównie dla seminarjów nauczycielskich, aczkolwiek i szkoły powszechne mogą się podjąć wykonania niektórych z nich np. 3, 6, 8, 9 na dwa głosy, 12 na trzy głosy i 23 na dwa głosy. Do odśpiewania unisono przez ogół dziatwy szkolnej i młodzieży seminarjalnej należy wybrać pieśni najłatwiejsze np. nry 1, 4, 7, 22.

W szkołach, w których pobiera naukę także dziatwa narodowości ruskiej, można obok wymienionych powyżej pieśni polskich zaśpiewać pieśni ruskie, zawarte w zbiorkach Fil. Kołessy pod tyt. „Śpiwajmo. Zbirnyczok piseń na 2 hołosy“ — z r. 1926 oraz „Zbirnyk narodnich piseń na 3 hołosy“ z r. 1927. Nakład Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych we Lwowie.

Najbardziej odpowiadać będą ogólnemu charakterowi programu pieśni, które niżej są podane do wyboru mianowicie: z pierwszego śpiewnika „Śpiwajmo“:

1. O Boże, myłyj świte. 2. Wesna. 3. Fijałoczky .4. Ridne seło. 5. Nasza chata. 6. Ridnyj kraj — wszystkie na 2 głosy oraz z drugiego zbiornika:

1. Zaśpiwajmo. 2. Oj, haju mij. 3. Pochid — wszystkie na 3 głosy.

Wybrane z powyższych podręczników pieśni należy wpleść do odpowiednich części programu „Święta pieśni“.

Zachowanie kolejności poszczególnych części programu jest wskazane, aczkolwiek przestawienia tu i ówdzie z przyczyn ogólno - organizacyjnych mogą być dokonane.

2.

Zbiórka na „Dar Narodowy 3-go Maja".

Okólnik Minist. W. R. i O. P. z dnia 1 marca 1930 r. Nr. I. Prez. 1272/30.

Zezwalam, podobnie jak w latach poprzednich, na przeprowadzenie przez Zarząd Główny Towarzystwa Szkoły Ludowej w Krakowie zbiórki na „Dar Narodowy 3-go Maja“ w szkołach polskich w obrębie Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego i Krakowskiego z wyłączeniem obszaru województwa kieleckiego.

Zbiórka powyższa będzie przeprowadzona w okresie od dnia 2-go do 9-go maja b. r. za pośrednictwem list składkowych, przesłanych przez wymieniony Zarząd na ręce poszczególnych dyrekcyj względnie zarządów szkół.

Minister: (—) *St. Czerwiński,* wr.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 12 marca 1930 r. Nr. O. 518/30.

Dyrekcjom gimnazjów, seminarjów, kursów nauczycielskich, szkół zawodowych, oraz radom szkolnym powiatowym (miejskiej we Lwowie) do wiadomości celem poparcia akcji zbiórki „Daru Narodowego 3-go Maja“ wśród nauczycielstwa i młodzieży szkolnej.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski,* wr.

3.

Tydzień Emigranta Polaka.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw z dn. 25 marca 1930 r. Nr. O. 556/30 do Dyrekcyj gimnazjów, seminarjów, kursów nauczycielskich, szkół zawodowych i Rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie).

W związku z akcją Komitetu „Tygodnia Emigranta Polaka“, który będzie miał na celu uświadomienie społeczeństwa o wadze i znaczeniu wychodźtwa polskiego dla kraju, oraz zebranie niezbędnych funduszów na budowę „Domu Wychodźtwa Polskiego“ w Warszawie, zachęcam Nauczycielstwo i Dyrekcje szkół do wzięcia udziału jak najliczniejszego w komitetach lokalnych „Tygodnia“ oraz zorganizowania obchodów w poszczególnych szkołach, któreby uświadomiły młodzież, czem jest wychodźtwo dla kraju, mówiąc o losach naszej emigracji.

Jednocześnie zawiadamiam, że w okresie „Tygodnia“ (w początkach czerwca b. r.) wyjdzie nakładem Komitetu „Jednodniówka“, zawierająca wyczerpujące informacje o życiu wychodźczem, która przy organizowaniu obchodów dla młodzieży może być bardzo pożyteczna.

Zachęcam przeto Dyrekcje i Kierownictwa do nabywania „Jednodniówki“.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski*, wr.

4.

Ustawa z dnia 21 lutego 1930 r. Dz. U. R. P. Nr. 17, poz. 124, o zmianie ustawy o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej.

Art. 1. W art. 23 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej wstawia się na początku nowe dwa ustępy o brzmieniu następującem:

„Uprawnienia wojewody, przewidziane w art. 11, w ustępie 2, art. 12, w artykułach 14, 15 [1]), 16 [1]), 18 i 20, nie odnoszą się do administracji oświecenia publicznego.

W zebraniach, przewidzianych w art. 13, kuratorowie okręgów szkolnych mogą brać udział“.

Art. 2. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanym ministrem.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki;* Prezes Rady Ministrów: *K. Bartel;* Minister Spraw Wewnętrznych: *H. Józewski;* Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Sł. Czerwiński.*

---

[1]) § 15 i 16 rozporządzenia podano na str. 446 Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1929 r.

5.

Pisownia nazwisk uczenic na świadectwach szkolnych.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 29 marca 1930 r. Nr. 650/30 do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych, seminarjów i kursów nauczycielskich oraz Rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie).

W sprawie pisowni nazwisk uczenic na świadectwach szkolnych Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pismem z dnia 20 marca 1930 r. Nr. II. 28101/29 wyjaśniło:

1) Rozwijanie żeńskich nazwisk (panieńskich) zapomocą przyrostka „ówna“ może być bez niebezpieczeństwa zaciemniania ojcowskiego nazwiska podstawowego stosowane tylko od nazwisk słowiańskich, zakończonych na icz (ic) np. Mickiewicz - Mickiewiczówna.

2) Od nazwisk polskich i wogóle słowianskich na ski (-cki) należy tworzyć nazwiska żeńskie przez zmianę końcówki „i“ na „a“ np. Romanowski - Romanowska, Słowacki - Słowacka.

Do tej kategorji należałoby wciągnąć także te nazwiska ukraińskie, którym głosownia języka ukraińskiego nadaje końcowe brzmienie yj np. Kruszelnyckyj - Kruszelnycka. Podobnie w nazwiskach rosyjskich czy białoruskich np. Il‘jinskij - Il‘jinska.

3) Wszystkie inne typy formalne nazwisk zarówno polskie (np. Kmita, Chamiec, Pasik, Pasika) jak pochodzenia obcego (Krug, Lang, Lange) należy pozostawiać w brzmieniu podstawowem nazwiska ojcowskiego.

Powyższe podaję do wiadomości i zastosowania.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski,* wr.

6.

Przysięga służbowa nauczycieli duchownych.

Rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 19 lutego 1930 r. Nr. I. Prez. 1088/30.

Nr. O. 483/30. Nawiązując do zarządzenia z dnia 22 grudnia 1929 Nr. II. 32116/29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. 1930 r. Nr. 1, poz. 2)[1]), Ministerstwo wyjaśnia, że nauczyciele duchowni wszystkich wyznań mogą składać przepisaną przysięgę służbową na ręce osoby duchownej odnośnego wyznania w obecności przedstawiciela swej władzy przełożonej. W razie potrzeby można w tym celu delegować właściwego wizytatora religji, ewentualnie osobę wyznaczoną w porozumieniu z władzą duchowną danego nauczyciela.

Minister: (—) *Sł. Czerwiński,* wr.

7.

Interwencje posłów i senatorów.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 6 marca 1930 r. Nr. O. 428/30 do dyrekcyj państw. zakładów naukowych i rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie).

Wskutek pisma Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 13 lutego 1930 r. Nr. I. Prez. 834/30 przypominam Dyrekcjom i Radom Szkolnym treść

---

[1]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1930 r., str. 74.

uchwały Rady Ministrów, powziętej na posiedzeniu w dniu 16 grudnia 1926 r. w sprawie interwencyj posłów i senatorów, podaną do wiadomości okólnikiem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 3 stycznia 1927 r. Nr. O. Prez. 14023/26 (Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1927 r., str. 80).

Co do punktu uchwały, oznaczonego w powyższym okólniku literą c) a który brzmi:

„c) Rada Ministrów stwierdza, że interwencje poszczególnych posłów i senatorów w sprawach, w których wchodzi w grę interes publiczny, a zwłaszcza żywotne interesy ich okręgów wyborczych, nie stwarzają wprawdzie również wyraźnie przez konstytucję unormowanego obowiązku reagowania na nie (chyba, że są zgłoszone w formie interpelacyj), że jednakowoż takie interwencje stanowią naturalny objaw interesowania się reprezentantów ludności jej sprawami i z tego względu są w zupełności dopuszczalne" — wyjaśniło Ministerstwo W. R. i O. P. pismem z dnia 25 kwietnia 1928 r. Nr. O. Prez. 2697/28, że w sprawach objętych powyższym punktem a wchodzących w zakres działania administracji szkolnej, należy przyjąć zasadę, że interwencje posłów i senatorów winny koncentrować się w rękach kuratorów, a nie inspektorów.

Uchwała Rady Ministrów, o której mowa, odnosi się do wszystkich posłów i senatorów, oraz wszystkich klubów poselskich i senackich.

Zechcą podległe władze, urzędy i szkoły ściśle zastosować się do powyższego.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski,* wr.

8.

Komunikowanie się z prasą (P. A. T.).

Rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 10 marca 1930 r. Nr. I. S. 1490/30.

Nr. O. 563/30. Przypominając okólnik z dnia 30 stycznia b. r. Nr. I. S. 7596/29 [1]) o prawie pośrednictwa P. A. T. zarządzam, aby na przyszłość także wszelkie sprawozdania i komunikaty o charakterze urzędowym, jak również wszelkie komunikaty i informacje, zawierające dane oficjalnie ustalone, podawane były do prasy wyłącznie za pośrednictwem Polskiej Agencji Telegraficznej jako jedynej agencji oficjalnej.

Minister: (—) *St. Czerwiński,* wr.

9.

Obliczanie 15% dodatku dla pracowników kontraktowych płatnych ryczałtowo.

Rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 4 marca 1930 r. Nr. I. R. 2564/30.

Nr. O. 530/30. Ministerstwo Skarbu pismem z dnia 21 lutego 1930 r. N. D. III. 2944/1/29 wyjaśniło, że ustęp 1) okólnika Min. Skarbu L. D. III. 671/1 z dnia 22 marca 1929 r., podanego do wiadomości za Nr. I. R. 4090/29

[1]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw., str. 131.

z dnia 3 kwietnia 1929 [1]) należy rozumieć w ten sposób, że prawo pobierania 15% dodatku miesięcznego przysługuje tylko tym pracownikom kontraktowym w służbie państwowej, pobierającym wynagrodzenie ryczałtowe nieprzewyższające kwoty 1.000 zł. miesięcznie, którzy pobierali ten dodatek przed 1 kwietnia 1929.

Wobec powyższego pracownicy kontraktowi płatni ryczałtowo, w szczególności zaś nauczyciele nieetatowi publicznych szkół powszechnych, płatni na podstawie rozporządzeń z dnia 1 marca 1926 (Dz. U. R. P. Nr. 27, p. 163 i Nr. 33, p. 204) [2]), którzy zostali zaangażowani od dnia 1 kwietnia 1929 i później, nie mają prawa do pobierania 15% dodatku.

Naczelnik Wydziału: *A. Nowak.*

10.

Dary z łaski.

Ustawa z dnia 29 stycznia 1930 r. Dz. U. R. P. Nr. 17, poz. 122, w sprawie zmiany ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o przyznawaniu darów z łaski (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 2, poz. 12).

Art. 1. Tytuł ustawy z dnia 11 grudnia 1924 r. o przyznawaniu darów z łaski (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 2, poz. 12) [3]) otrzymuje następujące brzmienie:

„Ustawa o zaopatrzeniu osób, szczególnie zasłużonych, oraz o wyjątkowem zaopatrzeniu, nieopartem na innych tytułach prawnych".

Art. 2. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Prezesowi Rady Ministrów, Ministrowi Skarbu tudzież innym ministrom we właściwym każdemu z nich zakresie działania.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki;* Prezes Rady Ministrów: *K. Bartel;* Minister Spraw Wewnętrznych: *H. Józewski;* Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski;* Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski;* Kierownik Ministerstwa Skarbu: *Ignacy Matuszewski;* Kierownik Ministerstwa Sprawiedliwości: *Dutkiewicz;* Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Sł. Czerwiński;* Minister Rolnictwa: *Leon Połczyński;* Minister Przemysłu i Handlu: *Kwiatkowski;* Minister Komunikacji: *Kühn;* Minister Robót Publicznych: *Matakiewicz;* Minister Pracy i Opieki Społecznej: *A. Prystor;* Minister Reform Rolnych: *Witold Staniewicz;* Minister Poczt i Telegrafów: *Boerner.*

11.

Zaliczenia do wysługi emerytalnej pracy zawodowej.

Orzeczenie Najwyższego Trybunału Administracyjnego z dnia 16 listopada 1929 r. L. Rej. 4707/27.

W podaniu, wniesionem do Ministerstwa W. R. i O. P. w dniu 1 lipca 1927 r., nauczycielki szkół powszechnych m. Lwowa, w liczbie 88, prosiły

---

[1]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1929 r., str. 208.
[2]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1926 r., str. 147 i 198.
[3]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1925 r., str. 9.

o uznanie orzeczeń komisji weryfikacyjnej za prawomocne odnośnie do policzalności lat służby do emerytury dla nauczycielstwa lwowskiego tak, jak to zastosowano do nauczycielstwa b. zaboru rosyjskiego. Prośbę swą nauczycielki uzasadniały tem, że w roku 1926 przy przenoszeniu na emeryturę osób stanu nauczycielskiego Ministerstwo W. R. i O. P. zaczęło stosować art. 81 ustawy emerytalnej w ten sposób, jakby orzeczenia komisji weryfikacyjnej nie istniały, chociaż „Dziennik Ustaw z dnia 12 kwietnia 1924 r. art. 97" wyraźnie ważność tych orzeczeń uznaje.

Na skutek rzeczonego podania Ministerstwo W. R. i O. P. pismem z dnia 19 września 1927 r. Nr. I. 12660/27 oznajmiło Kuratorjum Okręgu Szk. Lwowskiego, że Kuratorjum może zwracać się do Ministerstwa o zaliczenie pracy zawodowej do wysługi emerytalnej na podstawie art. 97 ustawy emerytalnej z dnia 11 grudnia 1923 r. poz. 46 Dz. Ust. z roku 1924 przed przejściem danego nauczyciela w stan spoczynku w wypadku wniesienia przez zainteresowanego nauczyciela prośby o spensjonowanie, względnie o ile Kuratorjum poweźmie zamiar przeniesienia z urzędu danego nauczyciela w stan spoczynku. Ministerstwo zwróciło uwagę przytem, iż z tego powodu nie może ulec zwłoce termin przeniesienia nauczyciela w stan spoczynku ani nie mogą być naruszone przepisy par. 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r., poz. 320, Dz. Ust. Ministerstwo poleciło zawiadomić podpisane na memorjale nauczycielki, że mogą składać prośby o zaliczenie na podstawie art. 97 ustawy emerytalnej czasu bezpłatnej praktyki oraz pracy nauczycielskiej w szkołach prywatnych do wysługi emerytalnej w chwili, gdy sprawa przeniesienia w stan spoczynku stanie się aktualną.

Orzeczenie Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 19 września 1927 r jedna z nauczycielek, podpisanych na memorjale, Anna Perlmutter, zaskarżyła do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Skarżąca zarzuca, że zaskarżone orzeczenie narusza kardynalne zasady prawidłowego postępowania administracyjnego, czego dopatruje się skarżąca w daniu jedynie pouczenia, iż może ona złożyć prośbę w chwili gdy sprawa przeniesienia jej w stan spoczynku stanie się aktualna, a nie odpowiedzi na złożone przez nią podanie z dnia 30 maja 1927 r. (podania tego w aktach administracyjnych brak), w którem prosiła o zaliczenie jej lat służby w myśl art. 97 ustawy emerytalnej.

Skarżąca twierdzi, że czas zaliczony przez komisję weryfikacyjną należało doliczyć z urzędu do wysługi emerytalnej wedle powołanego art. 97 do końca roku 1924 i że nakaz i termin ustawowy są kategoryczne i władza od spełnienia tego obowiązku uchylić się nie może, ponieważ dla zainteresowanego funkcjonarjusza nie jest rzeczą obojętną, że po przejściu w stan spoczynku długo wyczekiwać będzie musiał na swoje pobory emerytalne dopóki nie zostaną przeprowadzone dochodzenia, celem ustalenia zaliczalnej w myśl art. 97 pracy zawodowej.

Zwracając się do zarzutów skargi i zważywszy,

że zaskarżone zarządzenie Ministerstwa W. R. i O. P. zostało wydane na skutek wniesionego przez nauczycielki m. Lwowa zbiorowego podania które miało, jak to słusznie Ministerstwo zaznaczyło, raczej charakter memorjału i w żadnym razie nie może być uważane za odpowiedź na rzekomo wniesione przez skarżącą podanie z dnia 30 maja 1927 r.

że w myśl art. 1. ustawy o Najwyższym Trybunale Administracyjnym w brzmieniu tekstu poz. 400 Dz. Ust. z roku 1926 Trybunał rozpoznaje skargi tylko na ostateczne orzeczenia lub zarządzenia władz administracyjnych, a w myśl art. 9 tejże ustawy do zaskarżenia zarządzenia lub orzeczenia administracyjnego przed Trybunałem jest uprawniony każdy, kto twierdzi, że naruszono jego prawa lub, że go obciążono obowiązkiem bez podstawy prawnej,

że zaskarżone zarządzenie nie jest ani orzeczeniem, ani zarządzeniem ostatecznem, któreby w czemkolwiek naruszało prawa skarżącej, a to tembardziej,

że końcowy art. 97 ustawy emerytalnej z dnia 11 grudnia 1923 jest jedynie przepisem porządkowym, nakładającym jedynie na władze obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie odnośnych czynności, których niewykonanie nie może mieć ujemnego wpływu na prawa emerytów, szczególniej wobec par. 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r. poz. 320 Dz. Ust. który zawiera przepis, mający na celu niedopuszczenie zwłoki w wypłacaniu uposażenia emerytalnego, — Najwyższy Trybunał, Administracyjny uznał skargę Perlmutterowej za niedopuszczalną i, jako taką, skargę tę oddalił.

12.

Kursy wakacyjne w r. 1930 dla nauczycielstwa szkół powszechnych w Okręgu Szkolnym Lwowskim.

Nr. I. K. N. 1750/30. Na podstawie zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 25 marca r. b. Nr. II. 5184/30 Kuratorjum O. S. Lw. organizuje kursy wakacyjne dla nauczycielstwa szkół powszechnych według niżej zamieszczonego rozkładu.

Kursy odbędą się przeważnie w terminie I, czyli od 3 do 30 lipca, jedynie kurs radjotechniczny we Lwowie odbędzie się w czasie od 3 do 19 lipca oraz kurs prywatny rysunków i robót ręcznych w Ustrzykach Dolnych w II. terminie, t. j. od 14 lipca do 8 sierpnia r. b.

Zapisywanie na wszystkie kursy wakacyjne należy uskuteczniać wyłącznie przez rady szkolne powiatowe.

W razie otrzymania przed dniem 1 czerwca nadmiernej liczby zgłoszeń na poszczególne kursy, będą tworzone w miarę możliwości równoległe komplety.

Na kursach rysunków i robót, muzyki i śpiewu oraz języka ruskiego uczestnicy (czki) będą podzieleni w razie potrzeby na dwie grupy: niższą i wyższą.

W rozkładzie kursów wyszczególnione zostały rozmaite podręczniki dla przykładu, by ułatwić dokonanie odpowiedniego wyboru lektury przygotowawczej. Wykaz ten nie jest wyczerpujący, kandydaci bowiem mogą rozwinąć naukową pracę przygotowawczą na podstawie innych dostępnych dla siebie książek.

Rozkład wakacyjnych kursów, projektowanych we wszystkich okręgach szkolnych, ukaże się niebawem w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa W. R. i O. P.

Lwów, dnia 8 kwietnia 1930 r.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski,* wr.

I. Kursy państwowe.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	KURS	Uwagi
1	Lwów-miasto. Zgłoszenia do Rady Szkolnej Miejskiej we Lwowie, pl. św. Ducha 3. Internaty dla wcześnie zgłaszających się kandydatów i kandydatek będą przygotowane. Stołowanie się w jadłodajniach i restauracjach. Wycieczki do muzeów na wystawy i do bibljotek.	*Psychologiczno-pedagogiczny.* Wybrane zagadnienia z nauki o dziecku. Stosunek dziecka do świata rzeczywistego i urojonego. Myślenie dziecka i dorosłego. Psychiczne podstawy postępowania dziecka i człowieka dorosłego. Sposoby prowadzenia obserwacyj nad dziećmi. Rozbiór jednego z pism pedagogicznych. Współczesne próby reformy nauczania i wychowywania w Polsce.	Fragm. progr. W. K. N. Kandydaci (tki) na kurs powinni przeczytać książkę dr. M. Ziemnowicza: Problemy wychowania współczesnego. Tow. Wydawn Warszawa 1927.
2	Lwów - miasto. Jak wyżej pod 1. Uczestnicy odbędą szereg bliższych i dalszych wycieczek.	*Geograficzny.* Nauka o mapie. Rzuty kartograficzne. Rysunek sytuacji i terenu. Znaki konwencjonalne. Plany, szkice i przedstawienie terenu na szkicach. Orjentowanie się w terenie według mapy. Zadanie na mapie. Polska współczesna. Dane o ziemi, ludności i gospodarce na tle charakterystyki ogólnej warunków geograficznych ziem polskich.	Fragm. progr. W. K. N. Pożądane jest przywiezienie Atlasu Powsz. Romera i cyrkli.

Uwaga: Uczestnicy (czki) kursów, pragnący korzystać z internatów, powinni przywieźć z sobą: pościel, siennik, kołdrę, poduszkę i bieliznę pościelową.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	U w a g i
3	Lwów - miasto. Jak wyżej pod 1. Kurs odbędzie się w Państw. Szkole Przemysłowej we Lwowie, ul. Snopkowska 47.	*Radjotechniczny.* Zasadnicze wiadomości z dziedziny elektryczności i magnetyzmu. Teoretyczne podstawy radjotechniki, teorja fal, budowa i działanie lampy elektronowej. Urządzenie i działanie stacji nadawczej. Przegląd różnych systemów aparatów odbiorczych. Literatura podręcznikowa i czasopisma. Wyrób części składowych aparatów odbiorczych w pracowni. Budowa aparatów kryształkowych i lampowych.	Jako przygotowanie się do kursu wskazane jest dokładne zaznajomienie się z treścią podręczników następujących: Stanisław Malec, Harce elektronów. Książnica Atlas. 1930. Dr. Mieczysław Jeżewski, Radjofonja i radjotelegrafja. Katowice. Nakł. Księg. T. Mikulskiego. Koszta zużycia materjałów wyniosą dla każdego uczestnika około 20 zł.
4	Lwów - miasto. Jak wyżej pod 1. Zwiedzenie wzorowych przedszkoli, muzeów i wystaw. Wycieczki w okolice Lwowa.	*Wychowawczy.* Zagadnienia wychowawcze w związku z pracą w ochronkach, oraz w I i II oddz. szkoły powszechnej. Literatura dla dzieci w wieku do lat 9. Psychologja i technika bajki. Baśń ludowa i literacka w literaturze dziecięcej. Wyobraźnia dziecięca. Wpływ bajki na psychikę dziecka. Bajka jako czynnik wychowawczy i kształcący. Technika prowadzenia bajek w przedszkolu. Przegląd literatury.	Kurs dla ochroniarek i nauczycielstwa, pracującego w niższych oddziałach szkoły powszechnej. Jako lekturę przygotowawczą poleca się książki: Instrukcja w sprawie zakładania przedszkoli. Warszawa. Wydaw. Zw. Pracy Obyw. Kobiet. 1930. Cicimirska. Nowe drogi wychowania przedszkolnego. Lwów. Zienkowski. Psychologja dziecięctwa. Książnica-Atlas.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	U w a g i
5	Brody. Ćwiczenia odbędą się w pracowni gimnazjalnej. Internat przygotowany.	*Matematyczno-fizyczny.* O funkcjach. Definicja funkcji jednej zmiennej; zasób wartości zmiennej niezależnej. Klasyfikacja funkcyj, zagadnienie ciągłości. Funkcja a równanie. Maxima i minima funkcji. Asymptoty. Badanie funkcji. Przedstawienie graficzne. Rola funkcji w programie szkoły powszechnej. Nauka o prądzie elektrycznym. Kurs obejmie wykłady, lekturę podręcznika, ćwiczenia w pracowni i metodykę.	Fragm. progr. W. K. N. Kurs przeznaczony dla nauczycielstwa, prowadzącego naukę matematyki i fizyki w wyższych oddziałach szkoły powszech.
6	Brzeżany. Internat dla zamiejscowych. Pod miastem wzgórza i jezioro. Sport wodny. Stacja w miejscu	*Pedagogiczny dla nauczycieli (lek) szkół niżej zorganizowanych.* Organizacja pracy wychowawczej oraz dydaktycznej w szkołach niżej zorganizowanych. Ćwiczenia i lekcje praktyczne w szkole. Organizacja szkolnictwa w Polsce i ustawodawstwo w dziedzinie szkolnictwa powszechnego.	Program kursu uwzględnia także potrzeby nauczycieli (lek) przygotowujących się do egzaminu praktycznego. Na lekturę przygotowawczą poleca się podręczniki: Jeleńska. Metodyka pierwszych lat nauczania. Warszawa. Wetekamp. Samodzielność i radość twórcza w nauce i wychowaniu. Bibl. Przekł. Dzieł Ped. T. II. Należy przywieźć na kurs książkę p. t. Śliwiński. Organizacja władz szkolnych i szkolnictwa wszystkich stopni w Polsce odrodzonej. Książnica-Atlas. 1929.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	U w a g i
7	Czortków. Piękna okolica, kąpiele. Stacja w miejscu.	*Pedagogiczno-techniczny.* Wybrane zagadnienia pedagogiczne pierwszych lat nauczania z uwzględnieniem techniki przedmiotów artystyczno-technicznych i rysunku ilustracyjnego na tablicy.	Lektura przygotowawcza: Jeleńska. Metodyka pierwszych lat nauczania. Warszawa. Szuman. Sztuka dziecka. Warszawa. Książnica-Atlas.
8	Kuty. Rada Szk. Pow. w Kosowie. Miejscowość b. piękna, góry, las. Liczne wycieczki. Dojazd od st. kol. Kołomyi autobusem do Kut.	*Biologiczny.* Las jako asocjacja. Zagadnienia ekologiczne i związane z niemi zjawiska fizjologiczne. Owady i ptaki leśne. Znaczenie ich w gospodarce lasu. Wskazówki metodyczne w nawiązaniu do tematu kursu.	Fragm. progr. W. K. N. Kurs wymaga znajomości podstawowych elementów z zakresu biologji oraz dokładnego obeznania z metodą nauczania przyrody w szkole powszechnej.
9	Kuty. jak wyżej.	*Języka ruskiego.* Metodyka nauczania języka ruskiego w szkole powszechnej. Przegląd najważniejszych podręczników. Lektura wybranych utworów z literatury ruskiej.	Fragm. progr. W. K. N.
10	Przemyśl. Rada Szk. Pow. w miejscu. Dla uczestników (czek) internat będzie zorganizowany. Wycieczki, kąpiele w Sanie. Stacja w miejscu.	*Śpiewu i muzyki.* Zasady muzyki i solfeggio, początki harmonji, formy muzyczne, ćwiczenia chóralne, metodyka nauczania śpiewu w szkole powszechnej.	Fragm. progr. W. K. N. Kurs przeznaczony dla osób muzykalnych, posiadających dobrą znajomość programu seminarjalnego z zakresu muzyki i śpiewu.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	Uwagi
11	Rudnik nad Sanem. Rada Szk. Pow. w Nisku. Kurs w państw. sem. naucz. Internat na miejscu. Sala gimn. Kuchnia wspólna. Las sosnowy. San, staw, stacja w miejscu.	*Wychowania fizycznego.* Ćwiczenia cielesne, gry i zabawy. Lektura. Metodyka. (Kurs przeznaczony będzie dla dwóch kompletów: nauczycieli i nauczycielek).	Fragm. progr. W. K. N. Wymagany przepisany strój ćwiczebny: (pantofle gimn., spodenki krótkie czarne lub granatowe, koszulka biała lub bluzka, kostjum kąpielowy do pływania). Lektura przygotowawcza: W. Sikorski. Gimnastyka, cz. I i II. Lwów. Wyd. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1930. Obie części podręcznika należy przywieźć z sobą.
12	Stanisławów. Miejsce w internacie należy zawczasu zamówić. Stacja w miejscu.	*Polonistyczny.* Najnowsza literatura polska od modernizmu do dnia dzisiejszego. Stylistyka polska wraz z metodyką ćwiczeń stylist. w szkołach.	Fragm. progr. W. K. N.
13	Tarnopol. Internat przygotowany. Wczesne zgłoszenia konieczne. Stacja w miejscu.	*Historyczny.* Zarys historji i ustroju Polski. Literatura historyczna dla młodzieży szkolnej i sposób jej zużytkowania. Przegląd pomocy naukowych do nauczania historji i rodzaju ich zastosowania.	Fragm. progr. W. K. N.

Łp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	U w a g i
14	Zaleszczyki. Kurs w państw. sem. naucz. Internat tamże i w szkole powszechnej. Stołowanie w internacie. Miejscowość klimatyczna. Kąpiele słoneczne i rzeczne. Owoce. Stacja w miejscu.	*Z nauki o Polsce współczesnej i z pedagogiki.* Ziemia i ludność ziem polskich, jako czynniki siły odrodzonej Polski. Rola czynników zewnętrznych w kształtowaniu się psychiki ludzkiej.	Fragm. progr. W. K. N. Kurs. przeznaczony przedewszystkiem dla tych, którzy już przesłuchali kurs wakacyjny z psychologji i pedagogiki. Wskazane jest powtórzenie nauki o Polsce współczesnej z programu seminarjalnego.
		II. Kursy prywatne.	
1	Przemyśl. Kurs w pracowniach robót i salach rysunkowych. Internat w Zakładzie SS. Felicjanek. Stacja w miejscu.	*Rysunków i robót ręcznych.* Program kursu przystosowany do potrzeb szkoły powszechnej. Nauka rysunków w pierwszych oddziałach, ilustracje, rysunki dowolne, rysunki z natury i z pamięci, ćwiczenia rozmachowe, stylizazja. Roboty ręczne z drewna, szkła i metalu.	Lektura przygotowawcza: Kerschenstimer. Pojęcie szkoły pracy. Bobieńska Pierwsze lata nauczania rysunków w szkole powszechnej. Bojarski. Technologja pracy ręcznej. Wszystkie trzy książki wydane przez Książnicę-Atlas, Lwów-Warszawa.

Lp.	Miejscowość Rada Szk. Pow. Siedziba kursu.	K U R S	U w a g i
2	Ustrzyki Dolne. Rada Szk. Pow. w Lisku. Stacja w miejscu.	*Rysunków i robót ręcznych.* Nauka rysunku elementarnego. Modelowania. Roboty z papieru - kartonu i tektury. Introligatorstwo. Roboty nożem. Ozdoby choinkowe. Roboty z różnych materjałów: sznurkowe, z wiórów drzewnych i t. p. Wskazówki metodyczne. Przegląd programu rysunków i robót w szkole powszechnej.	Lektura przygotowawcza jak na kursie w Przemyślu. Kurs odbędzie się od 14. lipca do 8. sierpnia.
3	Niżniów. Rada Szk. Pow. w Tłumaczu. Opłata za utrzymanie i wykłady 120 zł. Wycieczki nad Dniestr. Stacja w miejscu.	*Psychologiczno-pedagogiczny.* Psychologia uczuć i woli. Współczesne próby nauczania i wychowania w szkole.	Pierwszeństwo w przyjęciu będą mieli słuchacze (czki) zeszłoroczni kursu psych. ped. w Niżniowie.
4	Zaleszczyki. Zwiedzanie miejscowej szkoły ogrodniczej. Stacja w miejscu.	*Biologiczny.* Przerobienie ćwiczeń z fizjologji roślin wraz z zaznajomieniem ze sposobami hodowli. Roślinność i środowisko fizyczne. Wpływ gleby i warunków klimatycznych. Typy zbiorowisk rośl. Wycieczki.	

13.

Zakres wymagań dla eksternów przy egzaminie z W. K. N.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 17 lutego 1930 r. Nr. I. K. N. 793/30 do rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie) oraz do nauczycieli (lek) szkół powszechnych.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego, pragnąc przyjść z pomocą nauczycielom, przygotowującym się do przystąpienia w charakterze eksternów do egzaminu z Wyższego Kursu Nauczycielskiego, podaje poniżej oparte na programie ministerjalnym informacje, dotyczące zakresu wymagań wraz z wyszczególnieniem odpowiednich podręczników (podręczniki mniej odpowiednie podane są w nawiasach).

Przepisy, dotyczące tego egzaminu, zawiera zarządzenie Pana Ministra W. R. i O. P. z dnia 1 lipca 1928 r. Nr. 5341/28 oraz z dnia 2 lipca 1928 Nr. I. 5340/28 (Dz. Urz. Min. z r. 1928. Nr. 9, poz. 153 i 154, str. 364—388 lub Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z r. 1928. Nr. 13, str. 542—560).

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ig. Pytlakowski,* wr.

Przedmioty pedagogiczne.

I. *Psychologja.* Witwicki. Zarys psychologji: Rozdział I—VII, VIII A, VIII B. 3. 4. IX—XII, XIV—XVI. Dąbrowski. Nauka o dziecku: Pedologja. Rozwój fizyczny dziecka I—IV. Rozwój psychiczny I, III, X, XI, XIII—XVII, XXII. Uczucie i wola I, II, IV, V, VI.

II. *Historja wychowania.* Kot. Zarys: R. X, XI, (w szczególności: Erazm z Roterdamu, Vives), XII (Modrzewski, Rej, szkoły jezuickie, Akademja Krakowska), XIII (Montaigne, Komeński), XIV (Locke), XV (całość), XVI (Rousseau), XVII (całość), XVIII (Pestalozzi, Herbart, Spenzer), XIX (germanizacja, Czacki, szkoły w Ks. Warszawskiem, i Król. Kongresowem, Trentowski, Estkowski, szkolnictwo w Galicji).

III. *Logika.* Sośnicki. Zarys logiki: I, II, III (prócz części § 3), IV (prócz § 4), V, VI (prócz § 5), VII, VIII (prócz § 1—3), IX (prócz § 3), XI (prócz § 7), XII, XIV (tylko dla grupy mat. fiz.), XV—XXI.

IV. *Dydaktyka.* Sośnicki. Zarys dydaktyki (w całości).

Lektura: Ziemnowicz. Problemy wychowania współczesnego; Claparède. Psychologja dziecka; Zienkowskij. Psychologja dziecięctwa; Dawid. Inteligencja, wola i zdolność do pracy; Danysz. O wychowaniu.

Czasopisma pedagogiczne: Oświata i wychowanie, Ruch pedagogiczny, Kwartalnik pedagogiczny.

Nauka o Polsce Współczesnej.

Kandydaci przy egzaminie eksternów W. K. N. wini wykazać znajomość następujących działów: Powstawanie i rozwój społeczeństwa wogóle a społeczeństwa polskiego w szczególności, z dokładnem uwzględnieniem rozwoju stosunków gospodarczych i stanu ustroju społecznego czasów dzisiejszych.

Powstawanie i rozwój państwa wogóle, a państwa polskiego w szczególności, przy uwzględnieniu rozwoju stosunku państwa do obywatela, dokładnej znajomości Konstytucji 3-go Maja, oraz historji tworzenia się państwa polskiego w dobie wielkiej wojny od r. 1914.

Położenie geograficzne Polski. Terytorjum i ludność Polski w stosunku do państw innych. Rozwój terytorjalny Polski. Ustalenie dzisiejszych granic Polski. Ukształtowanie powierzchni, nawodnienie, klimat i roślinność.

Określenie istoty skupień ludzkich, jak społeczeństwa, narodu, państwa, gminy i t. p.

Znajomość czynników państwa, a to: terytorjum, ludności oraz form ustroju władzy państwowej i podziału kierunków tej władzy.

Ludność Polski, ilość i gęstość zaludnienia, przyrost naturalny. Emigracja. Polacy poza Polską. Ludność Polski pod względem etnicznym, wyznaniowym i społecznym.

Znajomość istoty prawa, stosunku jego do religji i moralności, oraz istoty ustaw, dekretów i rozporządzeń wykonawczych.

Znajomość istoty Konstytucji, oraz przepisów Konstytucji Polskiej wraz z sposobami zmiany Konstytucji w Polsce.

Wiadomości o władzy Prezydenta Rzeczypospolitej na tle ustroju władzy kierowniczej innych państw republikańskich współczesnych.

Znajomość budowy i zakresu działania władzy ustawodawczej. Podstawy obrony państwa i organizacja siły zbrojnej Polski.

Poznanie istoty autonomji, z szczególnem uwzględnieniem autonomji Śląska, oraz autonomji wyznaniowej w Polsce.

Poznanie budowy i zakresu działania władz administracyjnych w Polsce ze szczególnem uwzględnieniem organizacji władz szkolnych.

Dokładna znajomość istoty samorządu, budowy i zakresu działania samorządu terytorjalnego, ze szczególnem uwzględnieniem samorządu gminy wiejskiej i miejskiej, a nadto ogólne wiadomości o samorządzie gospodarczym i zawodowym.

Znajomość istoty i budowy sądownictwa ogólnego i administracyjnego.

Poznanie stosunku Polski do państw innych, do Ligi Narodów, z poznaniem jej budowy i zakresu działania, oraz stosunku Polski do Gdańska.

Dokładne wiadomości o nabywaniu obywatelstwa, oraz o prawach i obowiązkach obywateli, z uwzględnieniem czasowego zawieszania praw obywatelskich.

Znajomość rozwoju życia politycznego Polski na tle prądów ogólnych.

Znajomość podziału terytorjalnego państwa Polskiego.

Ogólna znajmość stosunków rolniczych i lasowych Polski. Strefy rolnicze. Produkcja w stosunku do potrzeb kraju i produkcji światowej.

Rozdział posiadania ziemi w Polsce z uwzględnieniem przepisów o reformie rolnej, scalaniu gruntów, znoszeniu serwitutów. Hodowla bydła

Ogólne wiadomości o bogactwach naturalnych Polski i ich rozmieszczeniu, oraz o przepisach w sprawie ich wydobywania. Stan obecny górnictwa polskiego, jego produkcja i jej stosunek do potrzeb kraju i produkcji światowej.

Ogólne wiadomości o przemyśle. Warunki i czynniki rozwoju przemysłu. Rozwój wielkiego przemysłu w XIX w. Rozwój przemysłu w Polsce. Statystyka przemysłu polskiego i poszczególne jego gałęzie oraz przepisy, dotyczące uprawnień, co do ich wykonywania.

Ogólne wiadomości o stosunkach komunikacyjnych w Polsce. Kolej, lotnictwo, autobusy. Poczta, telegraf i telefon. Radjo. Związki komunikacyjne Polski z zagranicą. Pieniądz i waluta. Organizacja kredytu. Najważniejsze instytucje kredytowe. Ogólne wiadomości o handlu. Handel wewnętrzny Polski i przepisy, dotyczące uprawnień, co do jego wykonywania. Gdańsk i Gdynia. Handel spółdzielczy. Bilans handlowy i płatniczy. Wytyczne polityki handlowej celnej. Obecne umowy handlowe z innemi państwami. Samowystarczalność gospodarcza Polski.

Znajomość istoty budżetu i podatków, z uwzględnieniem rodzaju podatków, oraz ogólne wiadomości o Banku Polskim, Banku Gospodarstwa Krajowego, Rolnym i o giełdach.

Ogólne wiadomości o opiecie nad pracą najemną, o opiece społecznej i ubezpieczeniach społecznych.

Znajomość urządzeń instytucyj oświatowych ze szczególnem uwzględnieniem organizacji szkolnictwa i oświaty pozaszkolnej.

Podręczniki: Wereszczyński - Kucharski. Wiadomości o Polsce Współczesnej. Wyd. II, uzupełnione przez broszurę: Wereszczyński. Konstytucja Rzpl. Polskiej z objaśnieniami, wyd. IV, lub przez broszurę: Paszkudzki. Tekst i komentarz Konstytucji 17 marca 1921 r. z uwzględnieniem ustawy z dn. 2. VIII. 1926, wyd. II. 1927; Sobiński, Bujak, Próchnicki, Pazdro. Polska Współczesna, wyd. III.; Dr. Peretiatkowicz. Państwo współczesne, wydanie IV.; Pawłowski, Bystroń, Peretiatkowicz. Polska współczesna; Cehak. Geografja gospodarcza.

Lektura: Wereszczyński. Państwo antyczne i jego renesansy; Starzyński. Powojenny ustrój państw europejskich; Wąsowicz, Zierhoffer. Świat w cyfrach; Nowakowski. Do kogo świat należy; Kutrzeba. Polska odrodzona, 1914—1928; Romer. Atlas Polski współczesnej; F. Śliwiński. Organizacja władz szkolnych i szkolnictwo wszystkich stopni w Polsce odrodzonej.

Język polski i literatura.

Język.

Głosownia (Fonetyka). Powstawanie głosu. Głos i głoska. Głoska a litera. Wyodrębnianie głosek w wyrazie. Opis narządów mownych. Opis głosek i ich podział. Zgłoska. Zmiany głosowe spółgłosek wskutek łączenia dźwięków mowy. Akcent w języku polskim.

Podręczniki: St. Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego w seminarjach naucz. Wyd. Arcta 1925. Głosownia; Konieczne uzupełnienia z Gramatyki zbiorowej, wyd. Akad. Umiejętności w Krakowie 1923. Benni. Opis fonetyczny języka polskiego, wszystkie paragrafy z wyjątkiem § 18 i § 26; (Lehr - Spławiński, Kubiński. Gramatyka jęz. polskiego, wyd. Ossolineum); Michał Abiński. Tablice głosek polskich. Wydanie Gebethner i Wolf.

Słowotwórstwo. Nauka o znaczeniu wyrazów: Podział znaczeniowy wyrazów. Części mowy. Wyrazy samodzielne i niesamodzielne.

Budowa wyrazów: Cząstki słowotwórcze wyrazów. Budowa słowotwórcza wyrazów. Sposoby tworzenia wyrazów. Oboczności spółgłoskowe i samogłoskowe w rdzeniu wyrazów pokrewnych.

Podręczniki: Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego. Słowotwórstwo. Wszystkie paragrafy z wyjątkiem § 74, 79, 97 i 98. Można uzupełnić z Gram. zbiorowej Akad. Umiej.; Ułaszyn. Słowotwórstwo § 1 — 5 i 12—34.

Fleksja z uwzględnieniem głosowni funkcjonalnej. Pojęcie fleksji. Budowa fleksyjna wyrazu. Oboczne postaci fonetyczne tematu. Wymiany fonetyczne właściwe i funkcjonalne. Deklinacja i konjugacja. Deklinacja rzeczowników, zaimków, przymiotników i liczebników. Konjugacja.

Podręczniki: Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego. Cała fleksja. (Lehr - Spławiński, Kubiński. Gram. jęz. polsk. Fleksja cała z wyjątkiem uwag historycznych).

Składnia. Zdanie. Podział zdania a) ze względu na znaczenie, b) ze względu na formę. Zdanie proste i rozwinięte. Zdanie pojedyncze i złożone. Budowa dwuczłonowa zdania pojedynczego. Części zasadnicze zdania. Określenia. Związki zgody, rządu i przynależności. Szyk wyrazów w zdaniu. Zdanie współrzędnie złożone i jego rodzaje. Zdanie podrzędnie złożone. Rodzaje zdań pobocznych a) ze względu na treść, b) ze względu na formę.

Podręczniki: Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego. Cała składnia. Można uzupełnić z Gram. zbiorowej Akad. Um.; Łoś. Syntaktyczne użycie form gramatycznych.

Gramatyka historyczna.

Głosownia. Wymiany samogłoskowe: Samogłoski otwarte i pochylone e ruchome. Oboczność e‘ // o‘ e‘ // a‘ ir // ar. Przegłos (apofonja). Wymiany spółgłoskowe.

Podręcznik: Jan Łoś. Krótka gramatyka historyczna języka polskiego. Lwowska Bibljoteka Slawistyczna t. V. 1927, § 51—67, § 77—85, § 94—100, § 101—150.

Słowotwórstwo. Budowa wyrazów. Części mowy. Życie i znaczenie wyrazów.

Podręcznik: Łoś. Krótka gram. hist. § 309—311, § 320—324, § 328, 330, 331—336, (§ 339—356 przeczytać dla informacji). § 357—374, (§ 375—414 przeczytać i zapamiętać główne zjawiska i zasady).

Fleksja. Deklinacja i konjugacja. Wyjaśnienie dzisiejszych form trudniejszych w deklinacji i konjugacji.

Podręcznik: Łoś. Krótka gram. hist. § 151—275, 280, 281, 288—290, 293, 296, 297, 299—307.

Składnia. Składnia zdania pojedyńczego. Składnia zdania złożonego. Formy łączenia zdań.

Podręcznik: Łoś. Krótka gram. hist. § 428—474, § 478—530.

Gwary polskie.

Obszar języka polskiego. Podział i rozmieszczenie gwar polskich. Najważniejsze właściwości fonetyczne, słowotwórcze i fleksyjne gwar polskich. Gwary ludowe a język dawniejszy. Gwary ludowe a język literacki.

Podręczniki: Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego rozdział: „Obraz ogólny dialektów polskich“. (Pożądane jest poznanie Kazimierza Nitscha. Mowa ludu polskiego. Kraków 1911. Wydanie wyczerpane, drugie w przygotowaniu).

Lektura: Szober. Podręcznik do nauki języka polskiego. Rozdziały: Znaczenie wyrazów. Język a społeczeństwo; Rozwadowski. O zjawiskach i rozwoju języka. Wyd. Towarzystwa Miłośników języka polskiego; Język polski czasopismo Tow. Miłośników języka polskiego.

Pożądana lektura literatury obcej n. p. Kristoffer Nyrop. Das Leben der Wörter. Leipzig. Haeseel 1925; Michel Bréal. Essai de sémantique. Paris Hachette 1924; Albert Dauzat. La vie du langage. Paris A. Colin 1922.

Metodyka i dydaktyka gramatyki: Klemensiewicz. Dydaktyka nauki o języku ojczystym. Książnica - Atlas 1929; Klemensiewicz. Metodyka nauczania głosowni opisowej. Książnica - Atlas 1926; Lehr - Sławiński, Klemensiewicz, Majewiczówna. Gramatyka polska w szkole powszechnej, Jakubowski 1926; Szober. Nauka o języku. Język polski. Wskazówki metodyczne do programu gimnazjum państwowego. Wyd. Ministerstwa W. R. i O. P. (dla informacji); Gärtner. Ćwiczenia słownikowe i stylistyczne w szkole powszechnej. Jakubowski.

Metodyka ogólna języka polskiego: Jeleńska. Metodyka pierwszych lat nauczania, wyd. II. (Język polski); Szober. Zasady nauczania języka polskiego, wyd. II. Książnica 1930; Osterloff. Metodyka języka ojczystego.

Metodyka lektury: Nawroczyński. Cele nauczania. Układ ćwiczeń. Główne zasady nauczania. Lektura: Zasady ogólne. Język polski. Wyd. Ministerstwa W. R. i O. P.

Pożądana znajomość: Zusanne Engelmann. Der Deutschunterricht; Greyertz. Der Deutschunterricht als Weg zur nationalen Erziehung.

Literatura.

Dokładna znajomość następujących utworów: M. Rej. Żywot człowieka poczciwego (wyjątki). — J. Kochanowski. Fraszki, Pieśni, Psalmy (wybór), Pieśń o Sobótce, Odprawa posłów greckich, Treny, Muza (wyjątek). — P. Skarga. Kazania sejmowe (II albo III albo VIII). — S. Szymonowicz. Żeńcy, Kołacze. — A. Morsztyn. Liryki (wybór). — Potocki. Wojna chocimska (wyjątki). — Pasek. Pamiętniki (w wydaniu szkolnem). — Krasicki. Satyry i bajki (wybór), Przypadki Doświadczyńskiego. — Trembecki. Bajki (wybór). — Karpiński. Liryki (wybór). — Zabłocki. Fircyk w zalotach. — Niemcewicz. Powrót posła, Śpiewy historyczne, Bajki, Ballady (wybór). — Woronicz. Hymn do Boga. — Feliński. Barbara Radziwiłłówna. — Brodziński. O klasyczności i romantyczności (wyjątki), Wiesław.

Mickiewicz. Oda do młodości, Ballady i romanse. Grażyna, Dziady (w całości), Sonety krymskie, Wallenrod, Farys, Księgi narodu i pielgrzymstwa, Pan Tadeusz. — Malczewski. Marja. — Fredno. Zemsta, Śluby Panieńskie. — Słowacki. Jan Bielecki, Kordjan, Hymn o zachodzie słońca, Anhelli, Ojciec zadżumionych, Lilla Weneda (wraz z listem do Krasińskiego), Grób Agamemnona, Balladyna, Beniowski (Pieśń I — V), Testament mój, Tak mi dopomóż Chryste. — Krasiński. Nieboska komedja, Irydjon, Psalm dobrej woli. — Ujejski. Skargi Jeremiego, Maraton. — Kraszewski. Budnik

(albo Ulana albo Chata za wsią), Stara Baśń, Dziecię starego miasta. — Pol. Mohort, Pieśni Janusza (wybór), Pieśń o ziemi naszej. — Syrokomla. Urodzony Jan Dęboróg, Janko Cmentarnik. — Goszczyński. Zamek kaniowski, Sobótka. — Lenartowicz. Liryki (wybór), Zachwycenie, Błogosławiona. — Korzeniowski. Karpaccy górale, Kollokacja. — Asnyk. Napad na Parnas, Poeci do publiczności, Przeminął czas, Zmierzch melodji, XIX Wiekowi, Pod stopy krzyża, Do młodych, Ucisz się serce, Daremne żale, Tatry, Nad głębiami. — Konopnicka. Liryki i nowele (wybór). — Sienkiewicz. Nowele (wybór), Trylogja, Krzyżacy, Quo vadis. — Orzeszkowa. Nowele (wybór), Marta, Chan, Nad Niemnem, Dziurdziowie, Niziny. — Prus. Placówka, Lalka. — Rodziewiczówna. Dewajtis, Lato leśnych ludzi. — Dygasiński. W puszczy, Co się dzieje w gniazdach. — Żeromski. Syzyfowe prace, Ludzie bezdomni, Walka z szatanem, Wiatr od morza. — Wyspiański. Warszawianka, Wesele.

Oprócz powyższych dzieł wymaga się znajomości jednego przynajmniej utworu Reymonta, Kasprowicza, Sieroszewskiego, Bandrowskiego, Juljusza Kadena, Ligockiego Edwarda, Makuszyńskiego, Małaczewskiego Eugenjusza, Kossak-Szczuckiej Zofji, Dąbrowskiej Marji, Goetla Ferdynanda.

(Zaleca się posługiwać tekstami w wydaniu Bibljoteki Narodowej).

Wybór prozaików polskich XIX i XX wieku z pism Śniadeckiego Jana, Mochnackiego, Mickiewicza, Krasińskiego, Cieszkowskiego, Klaczki, Szujskiego, Prusa, Szczepanowskiego, Witkiewicza, Świętochowskiego — przerobić na podstawie podręcznika Adamczewskiego, Sympozjon (wydanie Książnicy Atlas, Lwów—Warszawa 1926).

Z literatury powszechnej: Homer. Iljada i Odyssea (w skróceniu). Ajschylos. Prometeusz skowany. — Sofokles. Antygona. — Dante. Boska komedja (Piekło — wybór). — Szekspir. Makbet (albo Hamlet), Sen nocy letniej. — Walter Scott.. Rob-Roy. — Byron. Giaur. — Corneille. Cyd. Moljer, Skąpiec. — Ibsen. Wróg ludu. (Knut Hamsun. Głód. — Rolland Romain. Colas Dreugnon. — Tagore Rabindranath. Dom i Świat).

Monografje i rozprawy krytyczne: Wojciechowski. Ignacy Krasicki (wydanie Ossolineum). — Kallenbach. Adam Mickiewicz. — Chrzanowski. Chleb macierzysty. Ody do młodości. — Tenże. Za co powinniśmy kochać Pana Tadeusza. — Tarnowski. O Panu Tadeuszu (wydanie II. 1922). — Tretiak. Kto jest Mickiewicz, sześć szkiców (Kraków 1921). — Kleiner Juljusz Słowacki (wybrane rozdziały). — Pini. Krasiński, życie i twórczość. Tretiak. Adam Asnyk jako wyraz swojej epoki (Kraków 1922). — Fiutowski. Adam Asnyk. — Wojciechowski. Henryk Sienkiewicz. — Tenże. Bolesław Prus. — Wojeński Teofil. Stefan Żeromski (rozbiór treści ideowej, Warszawa 1926. — Ignacy Matuszewski. Studia o Żeromskim i Wyspiańskim.

Charakterystyka rodzajów i prądów literackich w związku z przeczytanemi utworami.

Podręczniki: Chrzanowski. Literatura niepodległej Polski. — Chlebowski Bronisław. Literatura polska (1795—1905), jako główny wyraz życia narodu po utracie niepodległości. Lwów (wydanie Ossolineum) 1923. — Szyjkowski Marjan, Współczesna literatura polska. — Manfred Kridl. Literatura polska wieku XIX (część I—IV dalsze części w przygotowaniu).

Uwaga. Podręcznik Kridla ma wprowadzić w sposób analizowania utworów; materjału dostarcza wstępy w każdym tomiku Bibljoteki Narodowej, syntezę znaleść można w Chlebowskim i Szyjkowskim.

Z dzieł i publikacyj odnoszacych się do sposobów czytania i interpretowania utworów poleca się: 1) „Wskazówki metodyczne do programu gimn. państw. Język polski“ (w opracowaniu K. Wojciechowskiego). Warszawa 1923. 2) K. Wóycickiego. Rozbiór literacki w szkole. Podręcznik dla nauczyciela (tutaj podany schemat rozbioru historyczno-literackiego). 3) K. Wóycickiego. Ćwiczenia porównawcze z dziedziny poetyki (Część I i II) z uwzględnieniem Wóycickiego, Stylistyki i rytmiki polskiej (wydanie II). 4) Stanisława Adamczewskiego. Zbiór zadań i pytań z literatury polskiej (Wiek XVI i XVII).

Dykcja.

Poprawne i estetyczne czytanie i wygłaszanie z pamięci utworów literackich z uwzględnieniem potrzeb szkoły powszechnej.

Podręczniki: Tenner. O nauce głośnego czytania w szkołach ludowych (czasopismo pedagogiczne (Lwów, 1913 styczeń). — Tenże. Podręcznik nauki czytania (Lwów 1917). — Tenże. Estetyka żywego słowa. — Tenże. Technika żywego słowa. — Czapczyński. Ćwiczenia w mówieniu. — Dr. Zathey Stanisław. Nauka przemawiania (Muzeum 1922).

Literatura dziecięca i dla młodzieży.

Znajomość kilkunastu najwybitniejszych utworów z tej dziedziny.
Podręczniki: Króliński. Literatura dziecięca. Lwów.

Język ruski i literatura.

a) 1. Biegłe pisanie, czytanie i opowiadanie.

2. Znajomość cyrylicy i zasad pisowni fonetyczn. i etymol.

3. Z fonetyki: powstawanie głosek, zgłosek, podział spółgłosek, zanikanie półgłosek w historji języka ,tudzież wpływ jego na kształtowanie się współczesnej mowy; przemiana jakościowa, ilościowa głosek (ikawizm, dwudźwięki, wzdłużenie końcowych spółgł., miękczenie końcow. spółgłosek); ortofonja, eufonja, assymilacja, dyssymilacja, pełnodźwięk, akcent.

4. Z etymologji i semasjologji: budowa wyrazu, cząstki słowo-twórcze, życie wyrazu, synonimy, hemonimy, wyrazy o znaczeniu przenośnem, przyswojone, gwarowe, cechy wyrazów.

5. Z fleksji: odmiana; części mowy odmienne i nieodmienne ze stanowiska historycznego: dopełniacz liczby pojedyn. rodzaju męskiego, biernik l. p. r. m. i l. mn., wpływ deklinacji żeńskiej na męska, liczba podwójna, wpływ analogji na kształtowanie się odmiany, odmiana (rzecz. i zaimk.) przymiotników, liczba podwójna w odmianie liczebników, zanik form (dawnych) czasownikowych, powstanie czasu przeszłego i przyszłego, wpływ odmiany I czasownikowej na II i naodwrót, przysłówki złożone.

6. Ze składni: rozwój zdania (od prostego do złożonego); rozbiór zdań; wyrazy poza zdaniem, równoważniki zdań, układ wyrazów w zdaniu; podział zdań złożonych według ich treści i formy; znaczenie przypadków w zdaniu; mowa prosta i zależna; okresy.

7. Z stylistyki: cechy stylu, barbaryzmy, archaizmy, neologizmy, rytmika słowa; postaci mowy (obrazowe i emocjon. formy wyrazu) utwór

literacki (powstanie, forma stylist.), rytmiczna budowa wiersza, stopa, strofa, rym, akcent symboliczny. Gwary.

8. Z metodyki j. ruskiego: zasady metodyczne nauczania języka ruskiego w związku z programem dla siedm. kl. szkół powszechnych.

Podręczniki: 1. Dr. Wasyl Simowycz. Hramatyka ukrajinśkoji mowy dla samonawczannja ta w dopomohu szkilnij nauci. Druhe wydanja z odminamy i dodatkamy. Kołomyja. Hałyćka Nakładnia. — 2. Dr. Iłarjon Swjencickyj. Narysy z istoriji ukrainśkoji mowy. Lwiw 1920. — 3. Prof. Iwan Ohijenko. Czystota j prawylniśt' ukrajinśkoji mowy. Lwiw 1925. — 4. Dr. Kośt' Kysilewśkyj. Metodyka prawopysnych i słowesnych wpraw. Stanysławiw 1929.

b) Podstawą wymagań jest lektura i jej interpretacja ze szczególnem uwzględnieniem programu szkół powszechnych, a na tle tej lektury znajomość rozwoju historycznego literatury.

Podręczniki: 1. Wybir z ukrajinśko-ruśkoji literatury. Czast' persza. IV wyd. U Lwowi, 1925, str.: 1—143 (wybór z literatury staroruskiej, doby średniej i poezji ludowej). — 2. Oł. Barwinśkyj. Wijimky z ukrajinśkoji narodn. literatury. Cz. I. (dla VII kl. gimnaz.). — 3. Oł. Barwinśkyj. Wyjimky z ukrajinśkoji narodn. literatury. Cz. III. (dla VIII kl. gimnaz.). — 4. W. Radzykewycz. Korotkyj kurs ukrajinśkoji literatury (tylko dla doby staroruskiej i średniej). — 5. Oł. Barwinśkyj. Istorija ukrajinśkoji literatury. Cz. II. (od Kotlarewskiego aż do czasów najnowszych). Biografje pisarzy można pominąć oprócz Szewczenki, M. Szaszkiewicza, Fedkowicza, i Franki. — 6. M. Matwijczuk. Metodycznyj pidrucznyk dla nawczannja poczatkiw ukrajinśkoho pyśmenstwa. — 7. D. Zakłynśkyj. Metodyka ustnoho i pyśmennoho stylu dla wsich szkił. — 8. W. Dombrowśkyj. Ukrajinśka stylistyka i rytmika (Wybór). — 9. W. Dombrowśkyj. Ukrajinśka poetyka. (Wybór).

Lektura uzupełniająca, (obowiązkowa).

Słowo o połku Ihorewi (w jakimkolwiek tłumaczeniu). — I. Kotlarewśkyj. Enejida, wyd. W. Szczurata, Natałka Połtawka. — H. Kwitka. Marusia, Perekotypołe. — T. Szewczenko. Pryczynna, Newolnyk, Moskalewa krynycia, Neofity, Dumky (wybór). — M. Wowczok. Instytutka, Sestra. — P. Kulisz. Czorna Rada. — O. Fed'kowycz. Luba-zhuba (i wybór opowiadań). — I. Lewyćkyj. Chmary, Mykoła Dżera. — P. Myrnyj. Morozenko, Sered stepiw. — S. Rudanśkyj. Wybir tworiw. wyd. I. Bryka. — I. Franko. Mojsej, I. Wyszenśkyj, Zachar Berkut, Boa constrictor, Opowidannia (wybór), Uczytel. — N. Kociubynśkyj. Fata morgana, Pid minaretamy, Laleczka, Dla zahalnoho dobra. — Ł. Ukrajinka. Lisowa piśnia. — I. Tobyłewycz. Chaziajin, Sujeta. — B. Hrinczenko. Sonjasznij promiń, Pid tychymy werbamy. — W. Stefanyk. Opowidannja (wybór). — B. Łepkyj. Pid tychyj weczir. — O. Kobylańska. Cariwna. — O. Ołeś. Zbirka poezyj, wyd. Ławrowa. — W. Szekspir. (jeden dramat).

Jedna rozprawka naukowa o jakimkolwiek z wyżej wymienionych pisarzy lub utworów.

Literatura dziecięca i dla młodzieży.

Baśnie i bajki ludowe — wybór Hnatiuka lub inny. — T. Szewczenko. Małyj Kobzaryk. — I. Franko. Łys Mykyta, Abu Kazymowi kapci, Kowal Bassin, Koły szcze zwiri howoryły. — E. Hrebinka. Prykazky (wybór). — Ł. Hlibiw. Bajky (wybór). — A. Czajkowśkyj. Za sestroju. — Mark Twain. Pryhody Toma Sojera.

Język francuski.

1. Wymowa francuska poprawna.

2. Praktyczne władanie językiem francuskim w zakresie tematów codziennego życia.

3. Znajomość zasadniczych zjawisk gramatyki francuskiej z gruntownem opanowaniem zwłaszcza form konjugacyjnych. Ze składni dokładna znajomość budowy zdań pobocznych (zwłaszcza użycie subjonctiw-u i conditionnal-u).

4. Rozumienie przystępnych tekstów literackich i naukowych.

5. Poznanie w całości kilku arcydzieł literatury francuskiej, tak dawnej (wiek XVII i XVIII) jak nowszej (wiek XIX i XX).

6. Poznanie ważniejszych wyjątków arcydzieł literatury francuskiej od wieku XVI począwszy.

7. Najważniejsze wiadomości z zakresu historji literatury francuskiej i pewna znajomość Francji i Francuzów (hist.-geogr.-socjologja).

8. Elementarne wiadomości z zakresu metody i techniki nauczania języka francuskiego w szkole powszechnej.

Podręczniki: P. Passy. Le français parle', Leipzig Reisland lub J. Passy et A. Rambeau. Chrestomathie française. — Neveux. Metoda praktyczna języka francuskiego część I i II wyd. Eos Poznań. — Kielski. Leçons de français. II et III Année lub Szarota-Czerny. Deuxieme et troisième livre de français. — A. Harnisch v. A. Duchesne. Methodische französische Sprechschule, Leipzig Reisland, lub — Langenscheidt. Sprachführer, Französisch. Berlin Langenscheidt. — Chassang-Hubert-Rinn. Nouvelle Grammaire française Paris, Garnier. — R. Radouant. Grammaire française, Paris, Hachette. — F. Strohmeyer. Französiche Grammatik, Leipzig, Teubner.

Lektura: Französische Schriftsteller aus dem Gebiete der Philosophie. Kulturgeschichte und Naturwissenschaft, Heidelberg, Winter, a także z pism francuskich jak Journal des Débats i Illustration.

Edycje Eos, zwłaszcza Corneille. Le Cid. — Molière. Le bourgeois gentilhomme. — Augier. Legendre de M. Poizier. — Chateaubriand. Atala. — Hugo. Hermani oraz wydania obce arcydzieł francuskich jak Au'teurs français, Paris, Hachette, Colin, Flammarion, Hatier, Larousse i i. lub Französsische Schriftsteller ed Teubner, Weidmann, Velhagen — Klasing, Diesterweg, Freytag lub w wydawnictwie „Bibliotheque des ecoles" (skład w Książnicy - Atlasie). — Węckowski — Szarota. La France I i II. — Glixelli. La France et les lettres françaises I i II lub — Kwiatkowski. La France et les Français cz. I i II. — Szarota — Czerny. Paris i Les prowinces françaises

lub — Kielski — Pionnier. En France I i II. — B. Kielski. Wskazówki metodyczne. Lwów, Jakubowski 1921. — E. Otto. Methodik und Didaktik, Velhagen. Klasing 1921.

Język niemiecki.

Język. Zupełne opanowanie języka współczesnego, poprawność wymowy sfer wykształconych, a w piśmie potoczystość stylu, wyrobionego na odpowiedniej lekturze.

Podręczniki: Dąbrowski. Praktische Gramatik der deutschen Sprache lub — Jahner. Deutsche Gramatik 1929. — T. Benni. Ortofonja języka niemieckiego.

Literatura. Znajomość form literackich (rozróżnić typowe formy liryki, epiki i dramatu oraz okazać zrozumienie ich formy wewnętrznej i zasadniczych podstaw psychologicznych twórczości artystycznej).

Znajomość całokształtu życia kulturalnego Niemiec do chwili obecnej.

Znajomość dzieł z zakresu literatury pięknej w całości przeczytanych Z XVIII wieku wystarczą typowe utwory Lessinga Minna v. Banhelm, — Goethego Herman u. Dorothea, Iphigenie, — Schillera Wilhelm Tell, (wszystkie w komentowanych wydaniach Książnicy - Atlas). Z XIV wieku winien kandydat przeczytać któregoś z realistów jak G. Keller, C. Meyer, Th. Storm, P. Rosegger, W. Raabe, G. Hauptmann, H. Sudermann (w wydaniu Reclama). Ze współczesnej jedną powieść Th. Manna (Buddenbrooks, Zauberberg).

Podręczniki: J. Jakóbiec. Deutschtum I u. II Teil. — J. Piątek. Jak uczyć języka niemieckiego w szkołach powszechnych, oraz — J. Jakóbiec. Przewodnik i wzory metodyczne do nauki języka niemieckiego.

Z niemieckich dydaktyk: Peter Kolb. Aus der Praxis des deutschen Unterrichts, Karlsruhe bei G. Braun (nieobowiązkowo).

Historja powszechna i polska.

I. Czasy starożytne. A. Uwzględnić przy historji ludów Starożytnego Wschodu przedewszystkiem znaczenie ich dorobku kulturalnego bez specjalnych szczegółów historycznych (Podstawa gospodarcza organizacji politycznej, wierzenie, pomniki i zabytki kultury).

B. Grecja. Zwrócić uwagę na organizację społeczną i polityczną ważniejszych ludów greckich, urządzenia religijne, sztukę i literaturę (w najważniejszych przejawach). Z historji politycznej wojny perskie. Perykles jako wychowawca ludu ateńskiego i organizator demokracji ateńskiej. Grecja i Persja w czasie wojny peloponeskiej i wojny korynckiej. (Proces Sokratesa). Epaminondas i Pelopidas. Dzieło Filipa II i Aleksandra Wielkiego. Państwo diadochów. Kultura hellenistyczna.

C. Rzym. Początki Rzymu i wpływy etruskie i greckie. Znaczenie walki stanów jako walki o prawo. Pierwsze dwie wojny punickie. Wojny wschodnie i wpływ kultury greckiej na Rzym w wieku II. Kwestja agrarna i znaczenie Grakchów. Upadek republiki rzymskiej w czasie wojen domowych. Organizacja pryncypatu. August i jego następcy w I. w. po Chr. Złoty wiek cesarstwa. Rzym i chrześcijaństwo. Djoklecjan i Konstantyn W.

Dwa pierwsze okresy wędrówki ludów germańskich i upadek państwa zachodnio-rzymskiego.

II. Wieki średnie: Wędrówka ludów germańskich w w. V i VI i nowe państwa. Kościół wobec tych państw. Cesarstwo wschodnie w w. VI i kultura bizantyńska. Dzieło Mahometa i kultura arabska. Monarchja frankońska i dzieło Karola W.

Znaczenie traktatu w Verdun. Feudalizm, jako system społeczny i polityczny. Państwa wytworzone przez Normanów. Pierwsze państwa słowiańskie i rozbicie świata słowiańskiego. Dzieło Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Upadek i wskrzeszenie państwa polskiego. Polska wobec walki o inwestyturę. Krucjaty i ich znaczenie dla społeczeństw i państ europejskich. Krzywousty i jego synowie. Walka Hohenstaufów z papiestwem w XII i XIII w. Rola kościoła w życiu społecznem i politycznem Polski w XII i XIII w. Organizacja wsi i miast polskich na prawie niemieckiem. Hanza i jej znaczenie. Niemcy w okresie wielkiego bezkrólewia. Trzy wielkie napady Tatarów na Polskę w XIII w. Restauracja królestwa polskiego i rządy czeskie. Polska wobec Zakonu Krzyżackiego w XIII w. Dzieło Łokietka i Kazimierza W. Anglja i Francja w XIII i z początkiem XIV w. Wojna stuletnia. Niewola awinjońska papieży i wielka schyzma zachodnia.

Ustrój i kultura wieków średnich. (Monarchja średniowieczna, organizacje stanów, oświata i szkolnictwo. Nauka i uniwersytety, wpływ nauki arabskiej. Poezje: rycerska i ludowa, filozofja scholastyczna. Sztuka romańska i gotycka. Dante). Pierwsze objawy reformacji i sobory XV w. Unja Polski z Litwą i wojny z Zakonem o Żmudź. Polityka Zbigniewa Oleśnickiego (1423 — 1444). Unja florencka i upadek cesarstwa wschodniego. Humanizm i odrodzenie we Włoszech. Szukanie nowych dróg handlowych. Odkrycia i wynalazki. Rozstrój polityczny w Niemczech i potęga Jagiellonów. Przywileje szlachty w Polsce. Wojna róż w Anglji i złamanie przewagi wielkich lenników we Francji.

III. Wieki nowożytne. Kolonje portugalskie i hiszpańskie. Wojny o Włochy. Potęga Habsburgów i jej wrogowie. Wielcy reformatorowie religijni w XVI wieku i skutki ich działalności. Geneza Sejmu Walnego w Polsce. Konstytucje „Nihil novi". Wojny z Moskwą do czasów Unji Lubelskiej (straty Litwy). Sekularyzacja Prus. „Walka o naprawę Rzeczypospolitej". Wyniki soboru trydenckiego. Tudorowie w Anglji. Filip II hiszpański i jego polityka. Wojny religijne we Francji. Pierwsza wolna elekcja w Polsce. Henryk Walezy. Stefan Batory. Zygmunt III i jego polityka. Niemcy od czasów pokoju augsburskiego (1555) do wybuchu wojny 30-to letniej. Richelieu i Mazarin we Francji. Wielka rewolucja angielska i czasy rzeczypospolitej. Okres Ludwika XIV we Francji. Władysław IV i Jan Kazimierz w Polsce. Wojny Turcji z Polską i Habsburgami i pokój karłowicki. Restauracja Stuartów w Anglji i „mała rewolucja" angielska (1688). Wojna sukcesyjna hiszpańska. Polska wobec wojny północnej. Czasy saskie. Upadek znaczenia politycznego Francji za regencji i za Ludwika XV. Wzrost potęgi kolonjalnej Anglji. Rozwój rządów parlamentarno-gabinetowych za czasów Jerzego I i II. Marja Teresa i Józef II w Austrji. Fryderyk II w Prusiech. Elżbieta i Katarzyna II w Rosji. Wojny śląskie i wojna siedmioletnia. Początki Stanisława Augusta i reformy Czartoryskich w Polsce. Konfederacja

barska. Pierwszy rozbiór Polski. Komisja Edukacyjna. Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Francja przed w. rewolucją i znaczenie literatury filozoficznej i politycznej. Stany Generalne i Zgromadzenie Narodowe we Francji. Sejm Czteroletni i Konstytucja 3-go Maja (analiza i interpretacja tekstu). Zgromadzenie prawodawcze i upadek monarchji we Francji. Wojna Francji z Europą i panowanie terroru w okresie konwencji. Drugi rozbiór Polski i powstanie kościuszkowskie. Trzeci rozbiór Polski. Czasy dyrektorjatu we Francji. Legjony. Czasy konsulatu i cesarstwa francuskiego. Księstwo Warszawskie. Kongres wiedeński (ze szczególnem uwzględnieniem sprawy polskiej). Europa w okresie 1815 — 1830. Rosja i Polska 1815 — 1830 i wybuch powstania listopadowego. Rok 1830 w Europie. Upadek powstania listopadowego i Wielka Emigracja. Rozwój wielkiego przemysłu w XIX w. Wiosna ludów 1848. Czasy Napoleona III. Powstanie styczniowe. Klęska Francji w r. 1870 i czasy pokoju zbrojnego w Europie. Ziemie polskie od czasów powstania styczniowego do czasów wojny światowej. Wojna światowa i wskrzeszenie państwa Polskiego.

Wykaz podręczników — dzieł i pomocy naukowych.

Historja powszechna i polska. Podręczniki: Zakrzewski. Historja powszechna tom I — III. (Korzon. Historja starożytna. — Semkowicz. Opowiadania z dziejów starożytnych. — Nanke. Historja średniowieczna i nowożytna). — Lewicki. Dzieje Polski (uzup. przez Friedberga). — Smoleński Władysław. Dzieje narodu polskiego.

Wypisy: Gebert i Gebertowa (Wypisy do historji starożytnej. — Wachowski i Jastrzębska. Wypisy do historji starożytnej. — Nanke. Wypisy do historji średniowiecznej i nowożytnej.

Dzieła: Historja polityczna Polski (do czasów I rozbioru) wyd. Akademji Umiejętności Tom V). — M. Bobrzyński. Dzieje Polski. Wyd. III. — Kutrzeba. Historja ustroju Polski Tom I (IV). — Morawski Kazimierz. Rzym (studja i szkice). — Plutarch. Żywoty sławnych mężów — w opracowaniu T. Sinki. — Ksenofont. Wspomnienia o Sokratesie w przekładzie Konopczyńskiego. — T. Wojciechowski. Szkice historyczne z XI wieku. — Łoziński. Życie polskie w dawnych wiekach, Prawem i lewem. — Śliwiński. Batory. Kubala. Szkice historyczne I i II. — Askenazy. Książę Józef Poniatowski, Rosja — Polska (1815 — 1830). — Handelsman. Konstytucje polskie (1791, 1807, 1815, 1921). — Bobrzyński. Wskrzeszenie Państwa Polskiego I — II.

Pomoce: Teksty źródłowe w wydawnictwie Krak. Spółki Wydawniczej 60 zeszytów (należy się zaznajomić z ich treścią).

Metodyka i dydaktyka: Sobiński. Uwagi metodyczne o nauczaniu historji. — Pohoska. Dydaktyka historji. — Gebert. Jak uczyć historji w szkole powszechnej wyd. II. — Hanna Pohoska. Teksty źródłowe w nauczaniu historji.

Uwaga. Dzieła nieobjęte nawiasami należy nieodzownie poznać dokładnie.

Matematyka.

Cztery działania na liczbach naturalnych, stopniowe rozszerzanie pojęcia liczby: Liczby ułamkowe, względne, wymierne, rzeczywiste, urojone, zespolone. Własności liczb całkowitych. Potęgi i pierwiastki, dwumian New-

ton'a, zasada indukcji matematycznej. Funkcje: Proporcjonalność prosta, odwrotna, funkcja linjowa, funkcja stopnia 2-go. Równania, nierówności stopnia 1-go i 2-go; wykresy funkcyj i dyskusja, graficzne rozwiazywanie równań i dyskusja równań; znaki pierwiastków i położenie ich względem danej liczby. Równania i funkcje niewymierne. Postępy arytmetyczne i geometryczne jako zastosowanie: rachunek procentu składanego i rent. Liczby niewymierne. Logarytmy zastosowania do rachunków numerycznych i trygonometrycznych.

Pojęcia wstępne z geometrji, figury płaskie przystające i symetryczne. Proste równoległe. Zadania konstrukcyjne. Równoważność wieloboków. Proste i płaszczyzny w przestrzeni. Proporcjonalność odcinków. Jednokładność, podobieństwo. Zastosowania do zadań konstrukcyjnych. Pola wieloboków płaskich. Analiza algebraiczna zadań konstrukcyjnych. Rzut równoległy ukośny wieloboków i brył w położeniach łatwych. Naroża, wielościany. Obwód i powierzchnia koła i jego części. Powierzchnie krzywe w przestrzeni. Walec, stożek, kula. Powierzchnia i objętość brył okrągłych.

Funkcje trygonometryczne kątów ostrych. Rozwiązywanie trójkątów prostokątnych. Rozszerzenie pojęcia funkcyj trygonometrycznych i badanie ich własności. Wzory redukcyjne i przekształcanie wyrażeń nienadających się do logarytmowania. Rozwiązywanie trójkątów skośnokątnych. Zastosowanie trygonometrji do miernictwa.

Z geometrji analitycznej płaskiej zagadnienia o równaniu prostej równania krzywych stopnia 2-go w prostych położeniach: środkowych wierzchołkowych.

Dokładna znajomość Programu nauki rachunków i geometrji w szkołach powszechnych, wydanego przez Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. jakoteż podręczników przez Ministerstwo dla szkół powszechnych przeznaczonych.

Podręczniki: Tannery. Arytmetyka teoretyczna i praktyczna (wyczerpane). — Dr. Jerzy Mihułowicz. Podręcznik arytmetyki i algebry dla kl. IV gimnazjów; Podręcznik arytmetyki i algebry dla kl. V gimnazjów (nierówności o 2 niewiad. opuścić); Podręcznik arytmetyki i algebry dla kl. VI gimnazjów (dyskusję równań 2-go stopnia o 2 parametrach można opuścić); Podręcznik Arytmetyki dla kl. VII T. N. S. W. Lwów 1914. Tylko Rozdział IV. Wzór Newtona i trójkąt Pascala, oraz zasada indukcji matematycznej; Podręcznik arytmetyki dla kl. VI T. N. S. W. Lwów 1913. Tylko Rozdział IV. Liczby urojone i zespolone. — Wł. Wojtowicz. Zarys geometrji elementarnej do użytku szkół średnich. — Ant. Łomnicki. Geometrja elementarna. Podręcznik dla klas wyższych szkół średnich (można opuścić: Twierdzenie Desargues'a, ustęp o potędze punktu, twierdzenie Eulera o wielościanach, dowody na powierzchnię i objętość oparte na pojęciu granicy ciągów); Geometrja, Cz. II. Trygonometrja (można opuścić: zagadnienie Snellius'a i Hansena, nadto rozdział V o trygonometrji sferycznej): Początki geometrji analitycznej: Tylko Cz. II. Geometr. analityczna płaska. Rozdz. II. punkt 5, 6, 7. Rozdz. III. punkt 9, 10, 11. Rozdz. IV. punkt 14, 15. Rozdz. VI. punkt 18, 19. Rozdz. VIII. punkt 21, 22, 25. Rozdz. IX. punkt 27, 29, 30. Rozdz. X. punkt 31, 32, 33; Tablice matematyczno-fizyczne czterocyfrowe. — Wł. Wojtowicz. Trygonometria płaska do użytku szkół średnich. — I. Kranz. Zbiór zadań. — Straszewski. Trójmian kwadratowy. — N. Rybkin. Zbiór zadań geometrycznych rachunkowych: Cz. I. Planimetria, Cz. II. Stereometrja; Zbiór zadań geometrycznych rachunkowych: Stereometrja z za-

stosowaniem trygonometrji. — Zarzecki: Nauczanie matematyki początkowej. 3 części. M. Arct Warszawa. — Dzieje myśli. Tom I., zeszyt 2. Historja matematyki. Warszawa 1911. — Sammlung Göschen. Geschichte der Mathematik.

Fizyka.

A) Teoretyczne ujęcie materjału naukowego na podstawie jednego z podręczników poleconych przez program W. K. N.;

B) Technika sporządzania najprostszych przyrządów fizycznych i chemicznych (obróbka szkła, roboty w drzewie i kartonie, najprostsza obróbka metali), oraz wykonanie w pracowni zasadniczych doświadczeń fizycznych i — w mniejszym zakresie — chemicznych z poszczególnych działów fizyki i chemji;

C) Układanie i rozwiązywanie zadań fizycznych celem ugruntowania materjału zdobytego doświadczalnie i teoretycznie;

D) Gruntowna znajomość programu przyrody martwej w szkole powszechnej, oraz podręczników, które ten materjał ujmują;

E) Lektura odnosząca się do pewnego zagadnienia, działu fizyki, czy też o charakterze ogólnym.

Podręczniki: Ad A) Ksawery Sporzyński. Fizyka (trzy tomy) do użytku szkół średnich. Wydanie 7. M. Arct. Warszawa. Tom. I-szy i III-ci opracować w całości. Materjał zawarty w tomie II-gim można nieco uprościć, a mianowicie § 73 i § 74. Ruch harmoniczny prosty i złożony bez wyprowadzania wzorów (tylko pojęcia), § 79. Krzywe Lissajous: jakościowo, § 89. Teorja ruchu falowego: ujęcie rysunkowe, § 98. Teorja zwierciadeł: bez dowodu, § 103. Teorja soczewek: bez dowodu. (Woynicz - Sianożęcki. Fizyka w zakresie szkoły średniej. Wyd. M. Arcta w Warszawie).

Ad B). Waldemar Zillinger. Zbiór ćwiczeń i zadań z fizyki. Wydanie Książnica - Atlas, Lwów — Warszawa 1926 r. — (R. A. Gregory i A. T. Simons. Podręcznik do ćwiczeń praktycznych z fizyki dla niższych i wyższych szkół średnich Cz. I. Wyd. M. Arcta Warszawa 1909. Wyczerpane). — Br. Duchowicz. Doświadczenia chemiczne przy pomocy możliwie najprostszych środków. Praktyczny podręcznik dla nauczycieli szkół powszechnych. Wydanie trzecie. Lwów.

Ad C). W. Rybczyński. Zbiór zadań z fizyki z wynikami dla wyższych klas szkół średnich (Książnica - Atlas, Lwów — Warszawa 1927).

Ad D). Moycho - Koziński. Fizyka i chemja dla VI i VII oddz. szkoły powszechnej. — A. Dmochowski. Ćwiczenia z fizyki i chemji dla II i III klasy gimnazjalnej. — T. Męczkowska i St. Rychterówna. Ćwiczenia z przyrody martwej (Wyd. Arcta). — Ministerjalny program przyrody martwej dla szkół powszechnych ze szczególnem uwzględnieniem materjału oddziału VI i VII.

Ad E). A. Kistner. Geschichte der Physik (Sammlung Göschen — Lipsk).

Biologja.

1. Morfologja, anatomja, fizjologja i systematyka roślin i zwierząt. Uzupełnienie i pogłębienie materjału naukowego. przeznaczonego dla seminarjów, przez ćwiczenia, robienie doświadczeń i obserwacyj biologicznych.

2. Anatomja i fizjologja człowieka.

3. Znajomość budowy mikroskopu, umiejętność używania mikroskopu i opanowanie najprostszej techniki mikroskopowej.

4. Sprawność w sekcjonowaniu zwierząt i sporządzaniu preparatów mikroskopowych botanicznych.

5. Biegłość w oznaczaniu roślin.

6. Znajomość programów ministerjalnych i metodyki nauczania biologji.

Podręczniki. W. Kudelka. Wiadomości z botaniki. — Arct Golczewska w opracowaniu Kołodziejczyków. Podręcznik do nauki botaniki. (Wydanie ostatnie). — (J. Rostafiński. Botanika na klasy wyższe wydanie VI (VII wydanie zostało skrócone dla szkół); Podręcznik do oznaczania roślin. Wydanie IV lub gdy tego niema VI. (Wydanie V zawiera dużo pomyłek). — Czartkowski. Ćwiczenia z anatomji roślin. Zeszyt I i II; Doświadczenia z fizjologji roślin. — Kołodziejczyk. Ćwiczenia z morfologji roślin. — Nusbaum Wiśniowski. Wiadomości z zoologji; Nusbaum - Hilarowicz. Zoologja dla wyższych klas szkół średnich. Wydanie V. — Domaniewski. Podręcznik zoologji dla klas wyższych. — Kupczyński. Higjena. — Firewicz i Firewiczowa. Zbiór ćwiczeń anatomicznych. — Akwarja słodkowodne. — Dyakowski B. Zarys metodyki niższego kursu nauki o przyrodzie. — Hassenpflug. Obcowanie z przyrodą. — Haberkantówna W. Protokoły lekcyj przyrodoznawstwa, klasa I, II i III. Wyd. Min. W. R. i O. P. — Bykowski J. Wycieczki szkolne.

Lektura. Dyakowski. Z naszej przyrody; Wędrówki roślin i zwierząt; Rośliny pokarmowe. — Dembowski. Zasady biologji; Dzieje jednego pierwotniaka. — Schmeil. Lehrbuch der Botanik; Lehrbuch der Zoologie. — Kuczyńska. Jak się bronią i chronią rośliny? — Grotowska. Wzajemna zależność świata roślinnego i zwierzęcego. — Fabre. Szkodniki; Nasi sprzymierzeńcy; Dziwy instynktu u pająków i owadów; Z życia owadów. — Heilpern. Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych. — Kiernik. Życie w nurtach oceanu. — Kraepelin. Einfühnung in die Biologie, IV Auflage (zum Gebrauch der höheren Schulen und zum Selbstunterricht).

Przyroda martwa.

A) Chemja. Przerobić dokładnie podręczniki: 1) Bronisława Duchowicza. Wiadomości z chemji nieorganicznej i organicznej. Podręcznik przystosowany do programu VII kl. gimnazjów humanistycznych; 2) Br. gimnazjów; 3) Bronisława Duchowicza: Doświadczenia chemiczne przy pomocy możliwie najprostszych środków. Wyd. III (przerobić doświadczenia). 4) Dr. Stanisława Tołłoczki. Chemja w zakresie wiadomości początkowych. — 5) Al. Dmochowskiego. Ćwiczenia z fizyki i chemji w kl. II i III według gimnazjum niższego (przerobić ćwiczenia).

B) Mineralogja z krystalografją. 1) Przerobić dokładnie podręcznik: M. i J. Łomnickich: Mineralogja i geologja dla wyższych klas szkół średnich. 2) Oznaczać minerały według podręcznika B. Zielowskiego: Podręcznik do określania minerałów dla uczniów szkół średnich. 3) Oznaczać minerały można też podług tablic, znajdujących się w podręczniku Br. Duchowicza i Dr. T. Wiśniowskiego: Wiadomości z chemji i mineralogji. (Patrz — A). 2). 4) Przerobić Dr. Józefa Siemiradzkiego. Płody kopalne Polski.

C) Fizyka (zakres zmniejszony): Przerobić podręczniki i doświadczenia w nich zawarte: 1) L. Kozińskiego i S. Moychy. Fizyka i chemja dla oddziału VI VII szkół powszechnych. 2) Ćwiczenia z fizyki i chemji Al. Dmochowskiego (patrz A). 5). 3) Ksawerego Sporzyńskiego. Krótki wykład fizyki do użytku gimnazjów klasycznych, szkół zawodowych i miejskich, oraz do samokształcenia.

Uwaga: Wskazane jest odbycie odpowiednich kursów wakacyjnych lub podobnych celem zaznajomienia się z pracą laboratoryjną.

Geografja.

I. Geografja ogólna.

1. Geografja matematyczna. Zjawiska pozorne na sklepieniu niebieskiem, wielkość, kształt i ruchy ziemi, system słoneczny.

Obserwacje busolą, gnomonem, kołem południkowem.

2. Kartografja. Zasady rzutów kartograficznych. Zniekształcenia. Znajomość konstrukcji siatek szkolnych (jak w progr. sem. naucz.). Generalizacja. Przedstawienie rzeźby terenu. Znajomość mapy specjalnej. Znajomość kontroli podziałki.

3. Geologja. Geologja historyczna (stratygrafja), geol. dynamiczna, tektoniczna. Znajomość geologji Polski, z szczególnem uwzględnieniem własnej okolicy. Czytanie mapy geologicznej. Konstrukcja prostszych profilów geologicznych.

4. Hydrografja i oceanografja. Hydrosfera. Wody powierzchniowe i gruntowe. Typy rzek wedle wodostanów. Typy jezior wedle genezy i morfologji. Bagna i błota. Typy źródeł. Właściwości fizyczne i ruchy wody morskiej. Batymetrja dna oceanów i ważniejszych mórz.

5. Klimat. Czynniki i elementy klimatu. Cyrkulacja atmosferyczna. Najważniejsze strefy i dziedziny klimatyczne. Znajomość map pogody i klimatycznych. Konstrukcja map klimatycznych. Obserwacje przy pomocy elementarnych przyrządów meteorologicznych.

6. Morfologja. Czynniki i elementy rzeźby. Krajobraz normalny, lodowcowy, pustynny, krasowy, przybrzeżny. Pojęcie i konstrukcja: profilu, krzywej erozyjnej, krzywej hipsograficznej, średniego wzniesienia.

7. Bio- i antropogeografja. Zależność szaty roślinnej od warunków geograficznych. Najważniejsze zespoły wegetacyjne. Zasięgi biogeograficzne. Geografja świata zwierzęcego. Rozmieszczenie człowieka na kuli ziemskiej, rasy, kultury. Życie gospodarcze w związku z warunkami geograficznemi (geografja produkcji, zużycia, transportów i komunikacji).

II. Geografja regionalna.

A) Polska. Szczegółowa znajomość położenia, granic, rzeźby, klimatu, geologji, hydrografji świata zwierzęcego i roślinnego; człowiek, rozmieszczenie, życie gospodarcze i kulturalne. Regjony geograficzne Polski.

B) Inne kraje. Podziały polityczne. Warunki geograficzne: położenie, rzeźba, klimat. Życie gospodarcze i kulturalne.

III. Historja odkryć geograficznych.

Podróże odkrywcze i badawcze, zwłaszcza z ery odkryć, z szczególnem uwzględnieniem zdobyczy polskiej nauki.

IV. Dydaktyka geografji.

Znajomość programów geografji w szkole powszechnej. Stosowanie ogólnych metod nauczania do nauczania geografji. Znajomość elementarnych pomocy w nauczaniu geografji. (Przyrządy, obrazy, podręczniki i atlasy, polecone dla szkół powszechnych).

Podręczniki: De Martonne. Traité de géographie physique, albo — Davis - Braun. Grundzüge der Physiogeographie. — (De Martonne — Pawłowski. Zarys geografji fizycznej, albo — Pawłowski. Geografja ogólna (Cz. I.), lub — Nałkowski — Sawicki. Geografja fizyczna). — Szumański. Zasady kartografji. — Pick. Astronomische Geographie. — (Ernst. Astronomja popularna). — Friedberg. Geologja. — (Pokorny — Wiśniowski. Geologja). — Sujkowski. Geografja ekonomiczna ogólna. — (Gumplowicz. Geografja gospodarcza). — Hettner. Länderkunde. — (Pawłowski. Geografja Europy i pozaeuropejskich części świata). — Lencewicz. Kurs geografji Polski. — (Sujkowski: Geografja Ziem Polskich). — (Sosnowski: Geografja Ziem Polskich). — Romer. Powszechny Atlas geograficzny. — Niemcówna. Dydaktyka geografji. — (Mścisz. Metodyka geografji). — Loth. Zarys dziejów rozwoju horyzontu geogr.

Lektura (podręczniki i czasopisma). Encyklopedja Polska. T. I. Wyd. Akademji Umiejętności. — Poradnik dla samouków, dział geograficzny. Wydanie Kasy im. Mianowskiego. — Czasopismo Geograficzne, Lwów. — Przegląd Geograficzny, Warszawa. — Sprawozdania Państw. Inst. Geologicznego, Warszawa. — Prace Geograficzne pod redakcją E. Romera, Lwów. — Prace Geograficzne Inst. Geograficznego U. J. Kraków. — Badania nad Polską północno - zachodnią, red. St. Pawłowski, Poznań. — Kosmos, Lwów (artykuły i prace z geografji). — Merecki. Klimatologja Ziem Polskich. — Biuletyny Stacji Geologicznej w Borysławiu. — Koneczny. Polska w kulturze powszechnej (artykuły E. Romera i St. Pawłowskiego).

Rysunek.

Znajomość zasad perspektywy praktycznej, przedmiotów graniastych i okrągłych. Łatwość w poprawnem rysowaniu z natury i pamięci przedmiotów płaskich i przestrzennych, z uwzględnieniem zjawisk perspektywicznych, światłocieniowych i kolorystycznych.

Opanowanie technik wykonania rysunku (ołówek, węgiel, piórko, farby akwarelowe, pastele, kredka). Sprawność w rysowaniu na tablicy.

Zdobnictwo. Znajomość rodzajów rytmu zdobniczego oraz zasad budowy ornamentu płaskiego, przy uwzględnieniu materjału i techniki wykonania.

Metodyka nauczania rysunku. Znajomość programu i rodzajów ćwiczeń rysunkowych w szkole powszechnej oraz metodyka nauczania rysunku w poszczególnych oddziałach szkoły powszechnej.

Wiadomości z zakresu sztuk plastycznych. Style historyczne. Rozróżnianie stylów w architekturze świeckiej i kościelnej — szczególnie w Polsce.

Malarstwo polskie ostatnich czasów (Grottger i Matejko).

Podręczniki: Ramułtowa. Początkowa nauka rysunków. — Bobieńska. Pierwsze lata nauczania rysunków. — St. Matzke. Zasady rysunku początkowego. — St. Matzke. Nauczanie rysunku przestrzennego. — St. Matzke. Przyroda modelem rysunkowym. — L. Misky. Plastyczne uzmysławianie przedmiotów. — Policht i Leńczyk. Podręcznik do nauczania rysunków. — (J. Tor. Formy plastyczne). — Prang. Wychowanie artystyczne (tłumaczenie). — (Tadd L. Nowe drogi wychowania artystycznego (tłum.). — Stef. Szuman. Sztuka dziecka. — K. Homolacs. Podręcznik do ćwiczeń zdobniczych. — Doleżal. Historja sztuki. — Dr. J. S. Zubrzycki. Zwięzła historja sztuki. — (E. Niewiadomski. Wiedza o sztuce). — Dr. Tomkowicz. Style w architekturze kościelnej. — Frankowski. Sztuka ludowa w Polsce.

Uwaga. Praktyczne wyszkolenie w rysunku wymaga pracy pod kierunkiem siły fachowej.

Roboty ręczne.

1. Dokładna znajomość najnowszego programu robót ręcznych dla 7-kl. szkoły powszechnej z uwzględnieniem szczególnych wskazówek metodycznych.

2. Znajomość prowadzenia następujących działów robót ręcznych: papierowego, kartonowego, z uwzględnieniem potrzeb krystalografji, tekturowego, metalowego, drzewnego, introligatorstwa i koszykarstwa.

3. Zasób najprymitywniejszych pomocy naukowych.

4. Ścisły rysunek techniczny.

5. Technologja materjałów z odnośnych działów.

6. Historyczny rozwój robót ręcznych u nas i zagranicą.

Ze względu na poszczególne działy, należy przerobić szczegółowo i praktycznie.

Z działu papierowego. Składanki i modele jako pomoce naukowe potrzebne dla przedszkola.

Z działu kartonowego. Bryły — sześcian, prostopadłościan o dowolnej podstawie — pryzmat — graniastosłup o podstawie wieloboku umiarowego, ostrosłup o dowolnej podstawie, ostrosłup ścięty, stożek, stożek ścięty, walec, dowolny wielościan na podstawie zasad krystalografji.

Z działu tekturowego. Oklejanie i naklejanie obrazu, mapy, rozkładu godzin, pudełko na minerały, tacki o rozmaitych podstawach, pudełka na wizytówki zwyczajne i z dnem wystającem, pudełko na listy, pudełko aptekarskie okrągłe i owalne ze szyjką, pudełka na owady — drobna galanterja.

Introligatorstwo. Zeszywanie zeszytów, kajetów, prawidłowe zeszywanie książek na taśmy i sznurki. Wykonanie okładki na notes — oprawa książek w półpłótno i całe płótno. Barwienie papierów introligatorskich.

Dział drzewny. Znajomość narzędzi stolarskich i tokarskich — ostrzenie i utrzymywanie ich w należytym porządku oraz stosowne użycie. Opanowanie techniki użycia noża, pilnika i tarnika, rżnięcia piłą w zastosowaniu do potrzeb szkoły powszechnej.

Praktyczne wykonanie modeli, wskazanych programem klasy 5, 6 i 7 szkoły powszechnej ze względu na poznanie kolejności ćwiczeń i przygotowanie do wykonania pomocy naukowych, a mianowicie: struganie sztorcowe, płaskie i ukośne, łączenie na nakładkę, czopy i wczepy, sklejanie desek, rozmaite sposoby łączeń, toczenie, barwienie i politurowanie.

Wykonanie: Wałek do map, deska do krajania (krajalnica), podstawki pod doniczki, półeczki, proste o rozmaitych łączeniach, ramki na fotografje, wieszadło dwukołkowe, szkatułka o rozmaitych łączeniach, drobne przedmioty użyteczności domowej i szkolnej, oparte na ćwiczeniach nożowo-tarnikowych, oraz modele na podstawie ćwiczeń piłkowych.

Koszykarstwo. Znajomość wykonania prac z rafji, łyka, wikliny i pedyku. Sposoby łączenia i przeplatania. Modele według programu szkoły powszechnej.

Dział metalowy. Znajomość wykonywania najprymitywniejszych modeli według programu szkoły powszechnej z zastosowaniem następujących ćwiczeń, cięcie, zginanie i łączenie drutu i blachy oraz pasków żelaznych zapomocą lutowania i niutowania.

Dział szkła. Najprymitywniejsze ćwiczenia ze szkła jak cięcie, równanie, matowanie szkła, cięcie, równanie, zaokrąglanie, zatapianie, łączenie, wydłużanie i wydmuchiwanie rurek.

Pomoce naukowe. Sporządzenie kilku prymitywnych w konstrukcji pomocy naukowych na podstawie przerobionych działów. Mogą być liczydła, tablica do nauki dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia, zegar słoneczny, mapy plastyczne, igła magnetyczna, przyrząd do wykazania ciśnienia na pokłady ziemi (fałdowanie) pion, poziomnica, fazy księżyca, wagi, dźwignie, bloki, kołowrót, bryły geometryczne z drutu i t. p.

Rysunek techniczny. Siatki, rzuty i przekroje modeli do odnośnych działów. Racjonalne obchodzenie się z przyborami służącemi do kreślenia. Znajomość skali, kotowania, prawidłowe wykonanie rysunku w rzutach na podstawie każdego podanego modelu.

Technologja. Znajomość materjałów potrzebnych do robót ręcznych, objętych zakresem programu szkoły powszechnej.

Podręczniki: Program robót ręcznych opracowany przez Ministerstwo W. R. O. P. — Słownik rzemieślniczy — ilustrowany. Część I, II i III. B. Bojarski. Technologja pracy ręcznej. — Ciechocki Wł. Papiernictwo. — Marja Weryho. Roboty z papieru. — Józef Przytuski. Szkoła pracy; Szkoła pracy (Szkoła życia). Część historyczna. — Sowiński Michał. Nauczanie robót ręcznych. Część I Oprawa. — Malanowicz Józef. Kreślenie i zdobienie geometryczne; Rzuty geometryczne. — Homolacs Karol. Podręcznik do introligatorskiego zdobnictwa. — L. Danilewicz. Technika amatorska obróbki metalu. — P. Pietrzykowski. Nauczanie robót z metalu. — B. Duchowicz. Przeróbka i obróbka szkła. — Wisza Marjan. Batik. — Inż. Rolland i Andruchowicz. Rysunki maszynowe. — Dunin Gulgustowska. Slöjd. — K. Bily. Znaczenie pracy ręcznej w nowej szkole. — Przanowski Wł. Urządzenia pracowni do robót ręcznych. — Schreiber M. Przewodnik stolarski. — Dr. A. Pabst. Wychowanie praktyczne. — St. Zientarski. Technologja drzewa. — Inż. Fr. Tokarski. Technologja metali.

Lektura. „Praca ręczna w szkole“ Kwartalnik Miłośników Robót Ręcznych i „Roboty ręczne“. Organ sekcji nauczycieli robót ręcznych Z. P. N. S. P.

Uwaga: Pożądane jest odbycie przynajmniej jednego kursu wakacyjnego z robót ręcznych.

Roboty kobiece.

I. *Krój i szycie.* Znajomość modelowania form, znajomość kroju i szycia: bielizny osobistej damskiej, bielizny osobistej męskiej, bielizny zastosowanej dla dzieci w wieku szkolnym, bielizny pościelowej, mereżka i haft biały, zastosowany do zdobienia bielizny.

II. *Krawiecczyzna.* Krój i szycie: sukienki dla dziewczynki, bluzki, spódniczki, sukni, ubranka dla chłopczyka.

III. *Trykotarstwo.* Dokładna znajomość rozpoczynania i wykonywania robót szydełkowych i drutowych w zakresie programu szkoły powszechnej.

IV. *Maszynoznawstwo.* Znać konserwację maszyny. Znać części składowe i ich nazwy, przybory, ułatwiające pracę i ich zastosowanie.

V. *Zdobnictwo.* Wykazać się pracą nad zbieraniem szkiców, motywów ludowych w swoim okręgu szkolnym. Znać sposoby przetwarzania tych motywów i stosowania do celów szkolnych.

Dokładna znajomość haftu białego i kolorowego. Znajomość kompozycji.

VI. *Technologia.* Praktyczna i teoretyczna znajomość materjałów używanych do robót kobiecych w szkole.

Do egzaminu należy przynieść prace wykonane z każdego działu robót kobiecych w zakresie programu szkół powszechnych.

Metodyka robót kobiecych winna być związana ze znajomością odpowiednich działów higjeny.

Przez rysunek zawodowy należy rozumieć kompozycje zdobnicze do haftu białego i barwnego.

Podręczniki: Marja Rudzińska. Roboty kobiecie w szkole. — (M. Rogowska. Roboty kobiecie w szkole powszechnej). — M. Przybylska. Podręcznik do trykotarstwa ręcznego. — S. Kossuth. Włókno w przyrodzie. technice i gospodarstwie; Jak się przędzie len ręcznie, a jak na maszynach. — J. Bykowski. Podręcznik mechanicznej technologji, Cz. II. Technologja włókna. — Karol Homolacs. Podręcznik do ćwiczeń zdobniczych. — Kopczyński. Zasady higjeny szkolnej. — Humnicki. Towaroznawstwo. Rozdział: Włókna i tkaniny. — Bolland. Towaroznawstwo — jak wyżej. — Program Min. W. R. i O. P. dla robót kobiecych.

Śpiew.

A) Teorja. 1. Pojęcie muzyki i jej podział. Rytm, takt, ich rodzaje i formy. Pisownia muzyczna. Tempo. Terminologja. Dźwięk a ton. Układ tonów. Skala i rodzaj głosów żeńskich i męskich. Klucze muzyczne. Znaki chromatyczne. Djatonika, chromatyka i enharmonja. Klawiatura. Budowa gamy durowej i molowej. Budowa gam krzyżykowych i bemolowych Transpozycja. Konsonans a dysonans. Odległości tonalne (interwale) określenie liczbowe i rodzajowe (analiza).

2. Triada muzyczna. Kadencje z uwzględnieniem akordów septymowych. Harmonizowanie łatwych pieśni na 2, 3 i 4 głosy równe (żeńskie

i męskie) oraz na 4-ro głosowy chór mieszany. Analiza harmoniczna pieśni 3 i 4-ro głosowych. Dynamika i agogika.

Podręczniki: Ad. 1. Stanisław Niewiadomski. — Wiadomości z muzyki — wyd. Jakubowski — Lwów. — (Tadeusz Joteyko. Zasady muzyki — M. Arct Warszawa).

Ad 2. K. Garbusiński i G. Leńczyk. Melodje, część II. (Z. Jeleń — Tarnów 1928).

B) *Solfeż*. 1. Budowa ustroju narządów oddechowych, głosowych i słuchowych. Emisja głosu. Poprawna dykcja. Wiadomości z akustyki.

2. Trafianie głosem wszystkich odległości tonalnych a vista. Zapisanie usłyszanej melodji (dyktat dźwiękowy i rytmiczny). Czytanie nut głosem w kluczach: wiolinowym, sopranowym i basowym. Posługiwanie się przy solfeżu i pieśniach kamertonem: „a" i „c". Zaśpiewanie dowolnie przygotowanej pieśni wykończonej pod względem ekspresji.

Podręczniki: ad 1. Karol Hławiczka. Główne zagadnienia metodyczne nauki śpiewu, Cieszyn 1925.

ad 2. Stanisław Kazuro. Kurs wstępny nauki śpiewu, tegoż Małe Solfeggio część I, II i III. — Karol Hławiczka. Solfeż Polski, cz. I i II. — Piotr Maszyński. Początki śpiewu zbiorowego.

C) Metodyka. Znaczenie nauki śpiewu w życiu narodowem i społecznem. Związek nauki śpiewu z innemi przedmiotami. Metodyczne opanowanie ćwiczeń: oddechowych, rytmicznych, słuchowych, głosowych i pieśni.

Gruntowna znajomość programu nauki śpiewu w 7-klasowej szkole powszechnej i zagadnień metodycznych, związanych z jego realizacją. Lekcja praktyczna.

Podręczniki. J. Wierzbińska. Nauka śpiewu w szkole powszechnej część I i II-ga. — (J. Borowa-Baranowska i J. Wierzbińska. Metodyka nauczania śpiewu).

D) Śpiew chóralny. Czytanie partytur chóralnych. Prowadzenie chóru. Organizacja chóru szkolnego. Literatura pieśniarska.

Podręczniki. K. Garbusiński i G. Leńczyk. Melodje, część II. — T. Joteyko. Poradnik dla chórów amatorskich.

Lektura. H. Opieński. Dzieje muzyki powszechnej. — A. Poliński. Dzieje muzyki polskiej. — St. Kazuro. Polska pieśń ludowa; Co to jest solfeggio. — Dr. J. Reiss. Zagadnienia muzyczne. — T. Joteyko. Nowy podręcznik do muzyki w szkole ogólnokształcącej, część I, II, III, IV, V i VI; Problemat nauczania muzyki w szkołach ogólnokształcących. — St. Rączka. Nauka śpiewu — część I i II.

Gra na skrzypcach.

Gamy dwuoktawowe dur i moll do 7 znaków przykluczowych. Trójdźwięki rozłożone stopnia I, IV, V i dominant — septymowego z zastosowaniem pozycyj mieszanych do piątej włącznie. Gra w kluczu basowym. Transpozycja pieśni o tercję niżej (w kluczu sopranowym) o oktawę wyżej w kluczu: wiolinowym, sopranowym i basowym.

Podręczniki. Stanisław Maleczek. Szkoła gry na skrzypcach. — E. Jahnke. Gamy i trójdźwięki rozłożone. — F. Wohlfahrt. Op. 74. — H. Sitt. Op. 32, zeszyt II i III.

Albo

Gra na fortepianie.

Gamy dwuoktawowe dur i moll do 7-miu znaków przykluczowych (mollowe harmoniczne i melodyjne).

Trójdźwięki toniczne, dominant-septimowe, zmniejszone stop. VII i ich przewroty. Równorzędne pasaże w obrębie 2 oktaw. (H. Schmitt. Op. 9. zeszyt I).

Granie a vista pieśni 3 i 4-o głosowych, tudzież łatwego akompanjamentu do pieśni solowych.

Podręczniki. Szwarz. Szkoła gry na fortepianie. I cz. — (L. Różycki. Szkoła gry na fortepianie). — L. Köhler. Erster praktischer Lehrgang I. cz. – K. Czerny. 100 Uebungsstücke; 125 Passagenübungen op. 261. — Lemoine. Etudes enfantines op. 37. — Clementi-Kuhlau. 32 Sonatin, cz. I. (Wyd. Steingrabera). — Śpiewnik kościelny katolicki, część II i III. (Wyd. Krakowskich organistów). — O. M. Żukowski. Pieśni Legjonów; Dumki polskie. Część I i II tegoż autora kompozycje kościelne do wyboru.

Ćwiczenia cielesne.

Teorja. 1. Zarys historji wychowania fizycznego. 2. Znajomość systemów i metod gimnastycznych oraz słownictwa gimnastycznego. 3. Znajomość programu ministerjalnego dla szkół powszechnych. 4. Systematyka i metodyka ćwiczeń cielesnych w zakresie szkoły powszechnej. 5. Umiejętność układania wzorów lekcyjnych. 6. Podział ćwiczeń według różnych systemów. 7. Znajomość obowiązującego toku lekcyjnego i charakterystyka poszczególnych grup ćwiczebnych. 8. Podział, znaczenie i metodyka gier ruchowych w szkole powszechnej. 9. Ogólne wiadomości z dziedziny sportu i lekkiej atletyki, szczególnie z zastosowaniem ćwiczeń lekkoatletycznych w szkole powszechnej. 10. Znajomość przepisów w działach sportu: pływanie, ratownictwo, narciarstwo, łyżwiarstwo, saneczkarstwo. 11. Ogólne wiadomości z anatomji, fizjologji i higjeny. 12. Znajomość zasad harcerstwa.

Praktyka. 1. Przeprowadzenie lekcji na podstawie samodzielnie opracowanego wzorca lekcyjnego, przedłożonego przedtem egzaminatorowi, a) w sali gimnastycznej, b) na boisku (lekcja boiskowa). 2. Przeprowadzenie jednej z gier drużynowych, jak: palanta, siatkówki, koszykówki i piłki ręcznej, kwadranta, piłki granicznej.

Kandydat (ka) winien (a) wykazać osobistą wprawę w poszczególnych działach lekkoatletyki ewent. w jednym ze sportów letnich i zimowych.

Podręczniki. E. Piasecki. Historja wychowania fizycznego, Lwów 1929. II wydanie; Gry i zabawy ruchowe, wyd. III. Lwów. — M. Germanówna. Gimnastyka w szkole powszechnej, Lwów 1929. IV wydanie; Gry i zabawy w szkole powszechnej, wyd. III. — (Sikorski. Gimnastyka. Wyd. II). — Sikorski. Krzywa toków lekcyjnych; Gry i zabawy. — Törngren. Podręcznik gimnastyki. Lwów 1925. — (Rosenberg. Podręcznik gimnastyki, Warszawa 1928). — Polski Związek gier sportowych. Przepisy gry w siatkówkę i koszykówkę. — Jan Baran. Lekka atletyka. — Schreiber - Piasecki. Harce młodzieży polskiej. — Wyrobek. Harcerz w polu. Dowolny podręcznik anatomji i higjeny.

Lektura. Wychowanie fizyczne — miesięcznik r. 1928. i roku 1929. (Szereg artykułów ze systematyki i metodyki gimnastyki W. Sikorskiego).

Gospodarstwo domowe.

Część teoretyczna. 1. Zadanie nauki gospodarstwa domowego, rozwój jej zagranicą i u nas. 2. Prowadzenie rachunków gospodarstwa domowego. 3. Towaroznawstwo. 4. Mieszkanie. Sprzątanie. Czyszczenie. Wietrzenie. Opalanie (piece pokojowe — kuchnie). Rodzaje materjału opałowego, ich wartość kaloryczna, cena, ilość potrzebna do ogrzania przestrzeni mieszkalnych w metrach kubicznych i przygotowania posiłku. Oświetlanie, świece, nafta, gaz, elektryczność. Zdobienie mieszkania. Rośliny pokojowe. 5. Pokarmy i środki spożywcze. Składniki odżywcze. Wartość spożywcza pokarmów z uwzględnieniem witamin. Znamiona ich dobroci oraz proste sposoby wykazywania zafałszowań. Konserwowanie, przechowywanie, zastosowanie w kuchni. 6. Tłuszcze roślinne i zwierzęce — różnica pomiędzy tłuszczami roślinnemi i zwierzęcemi. 7. Napoje. 8. Korzenie krajowe i zagraniczne. 9. Trawienie pokarmów i ważniejsze choroby przemiany materji. 10. Wskazówki ogólne, jak należy zestawić i przygotować pokarmy, aby to, co spożywamy, szło na korzyść organizmu. 11. Pomoc w nagłych wypadkach w domu i w kuchni.

Część praktyczna. 1. Zestawienie potraw i dodatków do nich według trudności w wykonywaniu. 2. Przyrządzanie pokarmów: a) gotowanie (w płynie przy 100° C), b) smażenie (w tłuszczu przy 130°—140° C), c) pieczenie (w suchem gorącu), d) duszenie (gotowanie na parze pod pokr.), e) zgęszczanie (zapomocą zaprażki, zaprawki), f) zgęszczanie (zapomocą żółtka). Fizyczne i chemiczne własności, jakim podlegają produkty wskutek gotowania. 3. Obliczanie kosztu pokarmów w stosunku do wartości odżywczej. 4. Obliczanie proporcyj i kosztów obiadu na 2, 3, 4 osoby. 5. Dyspozycje obiadów. 6. Kuchnia codzienna. 7. Kuchnia wykwintna. 8. Kuchnia dietetyczna. 9. Kuchnia niemowlęca. 10. Pieczenie ciast (środki spulchniające). 11. O bakterjach, drożdże, zakwas. 12. Zapasy spiżarniane. Konserwy, kompoty, soki, konfitury, marmolady. 13. Przepisy kucharskie.

Pranie i prasowanie. Przybory i środki do prania, wywabianie plam.

Podręczniki. Kamila Chołoniewska. Gospodarstwo domowe. — (Franciszka Gemsówna. Młoda gospodyni). — M. Ulanicka. Prowadzenie domu. — Prof. Dr. A. Bolland. Towaroznawstwo. — (Antoni Bigda. Wiadomości z towaroznawstwa). — Dr. Kazimierz Karaffa Korbut. Zarys higjeny. — (Skarbiec zdrowia i życia. Zasady higjeny). — Dr. Br. Duchowicz. Co jeść i pić, aby być zdrowym. — Praktyczny przewodnik higjeny żywienia z uwzględnieniem nauki o witaminach. — (Dr. Edmund Gelesz. O działaniu dopełniających czynników odżywczych (witamin). — Janina Breyerowa. Jarska kuchnia witaminowa. — Prof. Dr. M. Rubner. Odżywianie i nasze środki spożywcze. — Irena Szymańska. Praktyczna kuchnia warszawska. — (Aniela Owoczyńska. Najnowsza kuchnia warszawska). — (Monatowa. Książka kucharska). — Norkowska. Spiżarnia i zapasy zimowe. (Gospodyni litewska). — (Andrzej Mering. Zarys techniki suszenia i konserwowania.).

Lektura. „Bluszcz“. Społeczno literacki ilustrowany tygodnik kobiecy. — „Kobieta w Świecie i w Domu“ Dwutygodnik poświęcony życiu domowemu. — „Życie praktyczne“ Wydawnictwo poświęcone sprawom prowadzenia domu i gosp. kobiecego.

Pomoce naukowe. 1. Tablice, wykazujące skład chemiczny i zawartość witamin w ważniejszych pokarmach roślinnych. 2. Tablice wykazujące zawartość białka, tłuszczów, węglowodanów, soli w ważniejszych pokarmach zwierzęcych. 3. Tablice kaloryczne, wykazujące ilość kaloryj poszczególnych produktów.

Uwaga. Dla ułatwienia przygotowania się do egzaminu z nauki gospodarstwa domowego należy odbyć przynajmniej 6-tygodniowy kurs praktyczny.

14.

Ponowne przyjmowanie do służby zwolnionych nauczycieli niekwalifikowanych.

Nr. I. 7774/30. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pismem z dnia 21 lutego 1930 r. Nr. II. 28974/29 oznajmiło, iż niekwalifikowani nauczyciele publicznych szkół powszechnych, z którymi z dniem 31 sierpnia 1929 r. rozwiązano stosunek służbowy na podstawie art. 17 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o kwalifikacjach nauczycieli szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512), nie mogą być uważani za bezpłatnie urlopowanych do czasu ponownego zatrudnienia. Jeżeli tedy nauczyciele ci, po zwolnieniu ze służby, uzyskali kwalifikacje nauczycielskie bądź przez zdanie potrzebnych egzaminów, bądź przez zwolnienie od nich na podstawie art. 5 cytowanego rozporządzenia, i zasługują na dalsze zatrudnienie w publicznych szkołach powszechnych, należy z nimi ponownie zawiązać stosunek służby na podstawie art. 3 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli, nie żądając zwrotu wypłaconych odpraw.

Nie tyczy się to tych nauczycieli, zwolnionych ze służby na mocy art. 17, co do których dodatkowo okaże się, że zwolnienie było nieuzasadnionem, gdyż odpowiadają warunkom art. 16, np. jeżeli przez inspektora lub kuratorjum ich świadectwa szkolne były mylnie uznane za nieodpowiadające postanowieniom przepisów przejściowych ustawy z dnia 27 maja 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 311).

Pisma zwalniające tych nauczycieli należy na zasadzie art. 99 przepisów o postępowaniu administracyjnem uchylić, a więc zwolnienie traktować jako niebyłe.

Lwów, dnia 6 marca 1930 r.

Naczelnik Wydziału: *K. Kwieciński,* wr.

15.

Wypełnianie świadectw ukończenia szkoły powszechnej trzy do siedmio klasowej.

Zarządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 7 marca 1930 r. Nr. II. 5502/30.

Formularze świadectw ukończenia szkoły powszechnej dla szkół 6 i 7 klasowych (P. 4) oraz dla szkół 3, 4, i 5-klasowych (P. 5) zostały ułożone w ten sposób, że oprócz przedmiotów, udzielanych w ostatnim oddziale, pomieszczono również przedmioty, których uczono zgodnie z programem, w oddziałach niższych (przyroda żywa, historja Polski, historja powszechna). Rozróżnienie tych przedmiotów w formularzach świadectw ukończenia szkoły wymaga oczywiście również wpisania przy nich stopni, jakie uczeń otrzymał na świadectwie szkolnem w danym oddziale z każdego z tych przedmiotów.

Ponieważ w oddziałach siódmych wyżej wskazanych szkół mogą być uczniowie, którzy do oddziałów niższych (V, VI) uczęszczali do innej szkoły, przeto kierownicy szkół, przyjmując do swej szkoły takiego ucznia, winni żądać od niego odpowiednich świadectw, które będą potrzebne do należytego wypełnienia świadectwa szkoły. Po odnotowaniu w księdze głównej oddziału siódmego stopni, umieszczonych na tych świadectwach z nauki wyżej wymienionych przedmiotów, należy świadectwa uczniom zwrócić. W wypadku, gdy uczeń nie może przedstawić świadectw z oddziałów niższych, kierownictwo szkoły zaraz po przyjęciu ucznia nowego do oddziału siódmego winno zwrócić się o nadesłanie wykazu potrzebnych stopni do tej szkoły względnie szkół, do których uczeń poprzednio uczęszczał. Po otrzymaniu wykazu należy stopnie odnotować w księdze głównej z odpowiednią adnotacją, a wykaz przechowywać w aktach szkoły.

Minister: (—) *Sł. Czerwiński,* wr.

Zarządzenie Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 21 marca 1930. Nr. I. 9908/30.

Wszystkim Radom szkolnym powiatowym (Radzie Szkolnej Miejskiej we Lwowie) oraz Dyrekcjom państwowych i prywatnych seminarjów nauczycielskich do wiadomości i zastosowania się z nadmienieniem, że powyższe zarządzenie Pana Ministra W. R. i O. P. będzie ogłoszone również w najbliższym numerze Dziennika Urzędowego Ministerstwa W. R. i O. P.

Naczelnik Wydziału: *K. Kwieciński,* wr.

16.

Wynagrodzenie lekarzy i dentystów w państwowych szkołach zawodowych.

Rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 27 stycznia 1930 r. Nr. III. A. 11041/29.

Nr. III. 676/30. Wyjaśniam, iż kontraktowym lekarzom i dentystom szkolnym w państwowych szkołach zawodowych należy za liczbę uczniów niedochodzącą do normy 20, względnie 30 (okólnik z dnia 17 grudnia 1926 Nr. O. Prez. 12580/26 Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1, poz. 14 ex 1927) [1]) liczyć jedną godzinę pracy.

Z p. Ministra: *M. Jarniński,* Dyrektor Departamentu.

---

[1]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1926 r., str. 568.

17.

Uprawnienia Szkoły Dokształcającej Handlowej Kongregacji Kupieckiej we Lwowie.

L. III. 1378/30. Ministerstwo W. R. i O. P. rozporządzeniem z dnia 18 lutego 1930 Nr. III. D. 1402/30 uznało świadectwo ukończenia Szkoły Dokształcającej Handlowej Kongregacji Kupieckiej we Lwowie (ul. Halicka 19) za równowartościowe ze świadectwami ukończenia publicznych szkół dokształcających zawodowych [1]).

P. o. Naczelnika Wydziału: *Dr. K. Zagajewski.*

18.

Egzaminy dla eksternów przy szkołach dokształcających.

Rozp. Min. W. R. i O. P. z dnia 22 marca 1930 r. Nr. III. D. 2004/30.

Nr. III. 1492/30. Zarządzenie z dnia 4 maja 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 68, poz. 601, o egzaminach dla eksternów [2]), jako oparte na ustawie przemysłowej austrjackiej, straciło automatycznie moc obowiązującą wobec wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 53, poz. 468, o prawie przemysłowem.

Dyrektor Departamentu: *M. Jarniński,* wr.

Organizacja szkół.

Szkolnictwo powszechne.

P. Kurator O. S. Lw. rozporządzeniem z dnia 4 marca 1930 r. Nr. I. 6000/30 udzielił prywatnej 5 klasowej szkole powszechnej w Jarosławiu na „Głębokiej", utrzymywanej przez Zgromadzenie S. S. Niepokalanek, prawa publiczności na rok szkolny 1929/30.

P. Kurator O. S. Lw. rozporządzeniem z dnia 4 marca 1930 r. Nr. I. 6936/30 nadał na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 sierpnia 1925 Nr. 15073/I (Dz. Urz. Kur. z dnia 15 października 1925 r. Nr. 11) publicznej 7-klasowej żeńskiej szkole powszechnej w Rymanowie nazwę: Publiczna 7-klasowa Szkoła Żeńska w Rymanowie imienia Kr. Jadwigi.

---

[1]) Patrz wykaz szkół w Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1928 r., str. 264 i z 1929 r., str. 537.

[2]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1927 r., str. 407.

Szkolnictwo zawodowe.

P. Kurator O. S. Lw. udzielił zezwolenia:

1) rozporządzeniem z dnia 5 marca 1930 r. Nr. III. 871/30 Zarządowi Związku Obywatelskiej „Pracy Kobiet“ we Lwowie (ul. Sykstuska 43), na otwarcie i prowadzenie w Rudkach w budynku dawnej Mleczarni parowej prywatnych 5 miesięcznych kursów tkactwa lnianego, dla dziewcząt (po ukończeniu 4 kl. szkoły powszechnej) pod nazwą: Prywatny Kurs Tkactwa Lnianego Związku Obywatelskiej Pracy Kobiet w Rudkach.

2) rozporządzeniem z dnia 6 marca 1930 r. Nr. III. 970/30 Stowarzyszeniu Polskich Inżynierów Przemysłu Naftowego w Borysławiu, na otwarcie i prowadzenie w Borysławiu, przy ulicy Pańskiej, prywatnych dokształcających kursów dla pracowników przemysłu naftowego pod nazwą: Dokształcające Kursy dla Pracowników Przemysłu Naftowego w Borysławiu Stowarzyszenia Polskich Inżynierów Przemysłu Naftowego.

3) rozporządzeniem z dnia 20 marca 1930 r. Nr. III. 1087/930 Zarządowi Spółdzielni „Trud“ we Lwowie, na otwarcie i prowadzenie we Lwowie, przy ulicy Rynek Nr. domu 39, prywatnej trzyletniej szkoły zawodowej żeńskiej, typu niższego (po 5 klasach szkoły powszechnej) pod nazwą: Szkoła Rzemiosłowa Żeńska Spółdzielni „Trud“ we Lwowie.

Numeracja szkół dokształcających zawodowych.

Nr. III. 769/30. W związku z rozporządzeniem Ministerstwa W. R. i O. P. z 4 lutego 1930 Nr. III. D. 515/30[1]) Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego ogłasza następującą numerację publicznych szkół dokształcających w okręgu szkolnym lwowskim:

Drohobycz: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Konarskiego), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Mickiewicza), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Orzeszkowej).

Kołomyja: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (handlowa), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Sienkiewicza), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Sobieskiego), IV Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Szczepanowskiego).

Lwów: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Anny, męska), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Anny, żeńska), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Antoniego), IV Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Czackiego), V Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (handlowa), VI Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Konarskiego), VII Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Konopnickiej), VIII Publiczna szkoła dokształcająca zawo-

[1]) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw., str. 147.

dowa (im. Kordeckiego), IX Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Lenartowicza), X Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Magdaleny), XI Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Marcina, męska), XII Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. św. Marcina, żeńska), XIII Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Mickiewicza, męska), XIV Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Mickiewicza, żeńska), XV Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Piramowicza), XVI Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Sienkiewicza), XVII Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Sobieskiego), XVIII Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Staszica, oddz. bud.), XIX Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Staszica, oddz. mech.).

Przemyśl: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (handlowa), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Kantego), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Konarskiego), IV Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Kostki), V Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (żeńska).

Rzeszów: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Borelowskiego), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Kilińskiego), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Orzeszkowej).

Skole: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (męska), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (żeńska).

Stanisławów: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Alojzego), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (drzewna), III Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Mickiewicza).

Stryj: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Mickiewicza), II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (im. Sobieskiego).

Tustanowice: I Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (męska). II Publiczna szkoła dokształcająca zawodowa (żeńska).

Konkursy.

Konkursy na posady kierowników publicznych szkół powszechnych

L. p.	Powiat	Miejscowość	Stopień organizacyjny	Charakter (męska, żeńska, koedukacyjna)	Nazwa im.	Język wykładowy	Do użytku kierownika: mieszkanie służbowe złożone z . . . ubikac.	Do użytku kierownika: grunt o obszarze	Uwaga
			szkoły	szkoły	szkoły				
1	Bóbrka	Stare Sioło	6 kl.	koed.	—	polski	3 ubik.	2 mg	
1	Brody	Suchowola	3 „	„	—	pol.-r.	3 „	2 mg	Konkurs ponowny
1	Dolina	Dolina	6 „	męska	—	polski	3 „	—	Pierwszeństwo mają kandydaci z egzam. wydziałowym wzgl. W.K.N.
1	Drochobycz	Kropiwnik Nowy	3 „	koed.	—	pol.-r.	3 „	2 mg	
1	Jaworów	Wielkie Oczy	6 „	„	—	polski	3 „	1000 m²	
1	Kołomyja	Kułaczkowce	3 „	„	—	pol.-r.	3 „	2 mg	
2	„	Kowalówka	2 „	„	—	ruski	3 „	—	Konk. trzeci
1	Krosno	Kombornia	3 „	„	—	polski	—	—	
1	Lisko	Ustjanowa	3 „	„	—	pol.-r.	3 ubik.	15·00 a	
2	„	Wola Miechowa	2 „	„	—	„	1 „	—	Konk. drugi
1	Lubaczów	Lipina ad Stare Sioło	2 „	„	—	„	3 „	—	
2	„	Podemszczyzna	2 „	„	—	„	—	2 mg	
3	„	Sieniawka	2 „	„	—	„	3 ubik.	2 „	
4	„	Opaka	3 „	„	—	polski	3 „	—	
1	Łańcut	Biedaczów	3 „	„	—	„	3 „	8362 m²	
1	Nadwórna	Łanczyn	7 „	„	—	pol.-r.	—	1¾ mg	Konk. drugi
1	Nisko	Przyszów	3 „	„	—	polski	4 ubik.	5653 m²	Konk. drugi
2	„	Pysznica	6 „	„	—	„	3 „	26.977 m²	Drugi konkurs
1	Sambor	Brześciany	2 „	„	—	ruski	„	2 mg	Pierwszeństwo będą mieli kandydaci z egz. wydz., wzgl. W K.N.
1	Skole	Skole Demnia Wyżna	2 „	„	—	polski	4 „	—	

L. p.	Powiat	Miejscowość	Stopień organizacyjny	Charakter (męska, żeńska, koedukacyjna)	Nazwa im.	Język wykładowy	Do użytku kierownika		Uwaga
			szkoły				mieszkanie służbowe złożone z . . . ubikac.	grunt o obszarze	
1	Śniatyn	Śniatyn „Bałki"	5 kl.	koed.	—	pol.-r.	—	—	
1	Stary Sambor	Laszki Murowane	2 „	„	—	polski	3 ubik.	1½ mg	
1	Stryj	Komarów	2 „	„	—	ruski	3 „	1¼ mg	
2	„	Sokołów	3 „	„	—	polski	2 „	¾ mg	
3	„	Stryj	7 „	żeńska	Kr. Jadwigi	„	—	—	Pierwszeństwo mają kandydaci z egzaminem wydz. lub z W. K. N.
4	„	Strzałków	3 „	koed.	—	pol.-r.	3 ubik.	2 mg	
1	Tłumacz	Dolina	3 „	„	—	„	2 „	2 mg	Konk. trzeci
1	Turka	Butla	2 „	„	—	„	3 „	½ mg	Konk. drugi

Podania o posady objęte powyższym konkursem należy wnosić drogą służbową w terminie do 15 czerwca 1930 r.

Wolne posady nauczycieli podwładnych.

W powiecie nadwórniańskim.

Rada Szkolna Powiatowa w Nadwórnej ogłasza następujące wolne posady dla nauczycieli z W. K. N. względnie z egzaminem wydziałowym.

W 7-kl. szkole powszechnej w Delatynie: 1) 1 posada z grupy przyrodniczo-geogr., 2) 1 posada z grupy fizyko.-matem., 3) 1 posada z grupy śpiewu i wych. fiz., 4) 1 posada z grupy rysunków i robót ręcznych.

W 7-kl. szkole powszechnej w Łanczynie: 1) 1 posada z grupy językowo-hist., 2) 1 posada z grupy przyrodniczo-geogr., 3) 1 posada z grupy fizyko.-matem., 4) 1 posada z grupy rysunków i robót ręcznych, 5) 1 posada z grupy śpiewu i wychowania fiz.

W 7-kl. szkole powszechnej męskiej w Nadwórnej: 1) 1 posada z grupy humanistycznej, 2) 1 posada z grupy fizyko.-matem., 3) 1 posada z grupy przyrodniczo-geogr.

Unieważnienie ogłoszonych konkursów.

L. p.	Powiat	Miejscowość	Stopień organizacyjny	Charakter (męska, żeńska, koedukacyjna)	Nazwa im.	Język wykładowy	Unieważnia się konkurs ogłoszony		Uwaga
			szkoły				na posadę	w Dz. Urz. Kur. O.S.L. Nr.	
1	Stanisławów	Uchrynów Szlachecki	2 kl.	koed.	—	pol.-r.	kierow.	13/28	
1	Śniatyn	Śniatyn „Bałki"	2 „	„	—	„	„	12/29	

Ogłoszenia.

Bibljoteka nauczycielska powiatu horodeńskiego.

Nauczycielstwo powiatu horodeńskiego złożyło za czas od 1 stycznia 1927 r. do 31 grudnia 1929 r. kwotę 3086 zł 70 gr na cele powiatowej bibljoteki nuaczycielskiej. Z kwoty tej wydano na:

I. zakupno książek	2459 zł 90 gr
II. oprawę książek	463 zł 50 gr
III. wydatki pocztowe	11 zł 25 gr
IV. sprawienie szafy i książek pomocniczych	152 zł 05 gr
Razem	3086 zł 70 gr

Bibljoteka zaopatrzona w książki pedagogiczne, metodyczne, naukowe i beletrystyczne.

Gabloty biologiczne.

L. I. 7205/30. Kuratorjum O. S. Lw. podaje do wiadomości wszystkich Zarządów szkół powszechnych, że p. Irena Żmijewska, instruktorka jedwabnicza, Gniezno, ul. Mieczysława 6, sprzedaje gabloty biologiczne, ilustrujące rozwój jedwabnika.

Cena samego tylko wnętrza gablotki t. j. eksponatu, bez skrzynki, wynosi 33 zł. — w komplecie zaś 48 zł z dostawą na miejsce.

Zarazem Kuratorium O. S. Lw. zachęca do nabywania gablotek, bez których propaganda hodowli jedwabników jest nierzeczową.

Sąd Grodzki w Nowem Siole.

Ustawą z dnia 20 marca 1929 r. Dz. U. R. P. Nr. 21 z 1930 r., poz. 176, utworzony został sąd grodzki z siedzibą w Nowem Siole (pow. Zbaraż).

W myśl rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 marca 1930 roku (Dz. U. R. P. Nr. 21, poz. 182) Sąd Grodzki w Nowem Siole rozpoczyna swą działalność z dniem 1 lipca 1930 r.

Wycofanie z obiegu pięcio-złotowych biletów państwowych.

Rozporządzeniem Ministra Skarbu z dnia 10 marca 1930 r. Dz. U. R. P. Nr. 20, poz. 168, wycofane zostały z obiegu z dniem 30 czerwca 1930 r. pięciozłotowe bilety państwowe z datą 25 października 1926 r.

Poczynając od dnia 1 lipca 1930 r., do 30 czerwca 1932 r. bilety powyższe będą wymieniane oraz przyjmowane w Centralnej Kasie Państwowej, kasach skarbowych oraz w oddziałach Banku Polskiego. Po 30 czerwca 1932 r. ustaje obowiązek wymiany tych biletów.

Część nieurzędowa.

Dr. STANISŁAW BÜHN.

Wskazania do zwalniania od obowiązkowych ćwiczeń cielesnych w szkole.

Sprawa masowych zwalniań uczniów od obowiązkowych ćwiczeń w szkole jest bolączką nietylko naszego szkolnictwa, lecz także jest sprawą omawianą na zjazdach zagranicą, a nawet regulowaną drogą rozporządzeń ministerjalnych (np. w Szwajcarji). Sprawa nadmiernej ilości zwolnionych od ćwiczeń ma dwojakie przyczyny. Z jednej strony ogół lekarski nie jest należycie poinformowany nietylko o sposobach i celach ćwiczeń cielesnych, o wskazaniach i przeciwwskazaniach do takowych, ale też, jakto słusznie podnosi doc. dr. Dybowski w swym liście otwartym, ogłoszonym na łamach Polskiej Gazety Lekarskiej, są wydawane świadectwa lekarskie bez istotnej potrzeby, a wprowadzające lekarza szkolnego w niemiłą sytuację, gdyż opierając się na § 13 „Regulaminu szczegółowego dla lekarza szkolnego", świadectwo lekarza domowego nie obowiązuje bezwzględnie lekarza szkolnego, co pociąga za sobą w konsekwencji nieuwzględnienie wniosku lekarza domowego na zwolnienie od ćwiczeń. Oczywiście nie można lekarzy domowych w żadnej mierze posądzać o złą wolę. Wynika to jedynie z nieznajomości stosowanej metodyki ćwiczeń cielesnych, które jeszcze dla szerokiego ogółu stanowią coś bardzo męczącego i wyczerpującego, jak to bywało za czasów dawnej akrobatycznej gimnastyki niemieckiej. Temi samemi motywami kierują się jeszcze niektórzy rodzice uczniów, obawiając się przemęczenia dzieci, lub też „przeziębienia" w sali gimnastycznej, w której obowiązuje strój ćwiczebny, a temperatura sali wydaje się laikom zbyt niską. Z drugiej ponadto strony istnieje w niektórych klasach ,,moda" zwalniania się od gimnastyki, jako objaw junackiego temperamentu młodzieży, popychająca niektóre osobniki do najrozmaitszego rodzaju symulacji. W tych wypadkach może się zdarzyć, że lekarz szkolny, nie mając sposobności klinicznego przebadania ucznia, co może mieć miejsce szczególnie na prowincji, woli z ostrożności ucznia zwolnić od ćwiczeń, bojąc się, by faktycznie gimnastyka nie zaszkodziła uczniowi w cierpieniu, którego nie można z pewnością wykluczyć zwyczajnem badaniem w gabinecie lekarza szkolnego. W końcu musimy stwierdzić, że przygotowanie lekarzy szkolnych z zakresu higjeny szkolnej często bywa tylko teoretyczne, z podręcznika, bo ani na ławie uniwersyteckiej jako słuchacz nie jest zaznajamiany z tą sprawą, ani też później — jak dotychczas — nie starano się dokształcać lekarzy szkolnych. Chwilą przełomową był grudzień ub. r., w którym zorganizowano w Państwowej Szkole Higjeny I. kurs dokształcający dla lekarzy szkolnych. Od tej chwili zdaje się sprawa przygotowania fachowego lekarzy szkolnych zacznie przyoblekać się w realne kształty.

W artykule niniejszym nie będę poruszał ani sposobów badania klinicznego, jako ogólnie znanych, ani też sposobów badania zdolności fizycznej dla celów wychowania fizycznego i sportu, odsyłając w tej sprawie czytelnika do doskonałego dziełka Dybowskiego. (Sposoby badań funkcjonalnych serca u uczniów znajdzie czytelnik w artykule Thouvenela). Zajmę się odrazu

sprawą przeciwwskazań do ćwiczeń fizycznych z punktu widzenia lekarskiego.

Przedewszystkiem muszę zaznaczyć, że ćwiczenia gimnastyczne są doskonałym czynnikiem wspomagającym rozwój i wzrost młodego organizmu, o ile są odpowiednio stosowane i dawkowane. Z drugiej strony przeciążenie ćwiczeniami może odbić się szkodliwie na dziecku. Jednak organizm dziecięcy znajduje się w szczęśliwem położeniu, gdyż wszelkie szkody tą drogą powstałe są przejściowe i z czasem dadzą się wyrównać. W tych wypadkach często jednak postępuje się błędnie. Gdyż zamiast albo unormować ćwiczenia stosownie do potrzeb danego dziecka, albo zwolnić od ćwiczeń na pewien okres przejściowy, zwalnia się dziecko na stałe od gimnastyki, niekiedy na cały czasokres uczęszczania do szkoły, wyrządzając tem zarządzeniem niepowetowaną krzywdę młodemu organizmowi.

Wskazania ogólne do zwolnienia od ćwiczeń są następujące. Wszelkie kalectwa, porażenia, ciężkie wady wzroku i słuchu, wady serca, zwalniają bezwzględnie. Zaburzenia rozwojowe, dzieci słabowite, dolegliwości przy pokwitaniu, nerwica sercowa u rosnących, dają powód do czasowego zwolnienia od ćwiczeń. Zato powinno się chronić rekonwalescentów po chorobach zakaźnych i stopniowo przyzwyczajać do ćwiczeń (błonica, płonica, grypa, gościec stawowy, odra).

Praktycznie najczęściej spotykamy się ze schorzeniami serca, lub ze skargami na dolegliwości ze strony narządu krążenia. Wady serca wrodzone wymagają zupełnego zwolnienia. Co do wad serca nabytych istnieją rozbieżności w poglądach. Jedni dozwalają na ograniczone ćwiczenia w okresach wyrównania, inni absolutnie je wykluczają. Oczywiście w okresach niewyrównania wady serca, lub osłabienia mięśnia sercowego, wszelkie ćwiczenia są wykluczone. W naszych warunkach, ze względu na niemożność stworzenia osobnych godzin gimnastycznych dla dzieci słabszych, oraz z drugiej strony ze względu na niemożność indywidualizowania ćwiczeń ze strony nauczyciela gimnastyki z powodu liczebności klas, wskazanem jest zwalnianie od ćwiczeń uczniów z wyrównanemi wadami serca.

U trenujących spotykamy się często w wieku młodzieńczym z objawami przetrenowania ze strony mięśnia sercowego. Dotyczy to najczęściej ludzi, u których serce już przed rozpoczęciem treningu nie było normalne. Dlatego powinno się kłaść stale duży nacisk na kontrolę sportowo-lekarską, by tych niemiłych następstw uniknąć. W razie wystąpienia objawów przetrenowania należy nakazać absolutną dłuższą pauzę w treningu. O schorzeniach mięśnia sercowego po chorobach zakaźnych wspomniałem już poprzednio.

Niemiarowość akcji serca, wedle Kryszka, o ile nosi charakter niemiarowości oddechowej, jest pierwszorzędnem wskazaniem do ćwiczeń gimnastycznych. Również niemiarowość nadskurczowa nie jest przeciwwskazaniem do ćwiczeń fizycznych. Objawy nerwicy serca nie dają powodu do zwolnienia od ćwiczeń, o ile badanie czynnościowe wypadnie prawidłowo Jednak takich uczniów musi się zwolnić od brania udziału w zawodach wszelkiego rodzaju, oraz od pływania.

Bardzo często spotykamy się z objawami sercowemi występującemi na tle rozwojowem, w wypadkach serca asteników, lub serca kroplowego

u ludzi, u których na tem tle zaistniał niestosunek pomiędzy rozwojem klatki piersiowej, a wzrostem serca. Zupełnie chybionem byłoby zupełne zwalnianie od gimnastyki w tych wypadkach, jedynie takie dzieci należy wykluczać od zawodów, treningu i ćwiczeń, wymagających maksymalnego wysiłku w krótkim przeciągu czasu (piłka nożna).

Przechodząc do omawiania schorzeń płuc, muszę na wstępie zaznaczyć, że racjonalnie przeprowadzana gimnastyka oddechowa u ludzi z niedorozwiniętą klatką piersiową, u ludzi nieumiejących odpowiednio używać swego aparatu oddechowego, jest najlepszym czynnikiem zapobiegawczym w rozwoju ewentualnie późniejszych schorzeń gruźliczych. Hofbauer opisuje wypadki, w których po racjonalnie stosowanej gimnastyce oddechowej znikały objawy fizykalne i roentgenologiczne nieżytu szczytów, a które wedle autora nie miały nic wspólnego z gruźlicą, a były jedynie wyrazem poprostu złej wentylacji płuc powstałej na tle nieodpowiedniego oddychania. Z drugiej jednak strony źle przeprowadzany trening i ćwiczenia oddechowe, wpływają niekorzystnie na stan płuc, po pierwsze dlatego, że sprzyjają wystąpieniu rozedmy płuc, która jednak zdaniem autorów jest zawsze do poprawienia przez zastosowanie odpowiednich ćwiczeń (Hofbauer), a po drugie, po nieracjonalnym treningu zwiększa się ilość powietrza resztującego w płucach, jak to stwierdziły badania uczonych amerykańskich, co stwarza zmniejszenie odporności tkanki płucnej przeciw infekcji.

Czynne sprawy gruźlicze a priori wykluczają ćwiczenia fizyczne. Inaczej ma się sprawa z gruźlicą nieczynną. Tutaj zwalnianie w zupełności z jednej strony, a dopuszczanie bez ograniczeń do ćwiczeń i treningu z drugiej strony, odbić się może niekorzystnie na zdrowiu. Zbyt bowiem forsowne ćwiczenia, absorbujące narząd oddechowy, powodują żywszy przepływ chłonki przez płuca, przez co zostaje niejako wypłukana tuberkulina z nieczynnych ognisk gruźliczych, skutkiem czego przychodzi do objawów reakcji ze strony organizmu. Proces powyższy został nazwany autotuberkulinizacją. Z drugiej strony jednak zaniechanie ostrożnej gimnastyki z uwzględnieniem racjonalnej gimnastyki oddechowej, pozbawia nas ważnego czynnika wzmacniającego odporność narządu oddechowego. Dlatego w tych wypadkach nie można postępować szablonowo, lecz wyłącznie indywidualnie, opierając się na dokładnej obserwacji zachowania się temperatury ciała przed i po ćwiczeniach, na obserwacji wagi ciała, badaniu obrazu krwi i chyżości opadania krwinek.

Astma i nieżyty oskrzeli wymagają w stanach cięższych zupełnego zwolnienia, w wypadkach lekkich nadają się do ćwiczeń specjalnych z wykluczeniem biegów. Wspomnieć należy o objawach astmatycznych i objawach nieżytowych ze strony tchawicy i dużych oskrzeli występujących podczas treningu. Objawy te występują przy nieracjonalnym treningu i gimnastyce oddechowej, przy niedostatecznem uwzględnianiu oddychania nosem. W tych oczywiście wypadkach musi lekarz szkolny i sportowy wglądnąć w warunki przeprowadzania ćwiczeń i takowe usunąć, a nie jedynie ograniczyć się na indywidualnem zwolnieniu od ćwiczeń.

Stany po sprawach zapalnych w płucach, zwłaszcza po zapaleniu płuc płatowem, wymagają oczywiście dużej ostrożności przy dopuszczaniu i następnem stosowaniu ćwiczeń ze względu na osłabienie mięśnia sercowego

Przewlekłe schorzenia nerek i miedniczek nerkowych wykluczają możność ćwiczeń; tak samo rekonwalescentów po powyższych schorzeniach należy traktować z dużą ostrożnością, wykluczając na długi czas sport, a zwłaszcza pływanie. Inaczej sprawa się ma z białkomoczem ortostatycznym, gdzie właśnie są wskazane ćwiczenia, mające na celu wzmocnienie kręgosłupa ledźwiowego, jak to wykazał w swych przypadkach Wiese, który po zastosowaniu ćwiczeń pełzających według Klappa, miał po leczeniu 3 — 5 miesięcznem wyniki bardzo zachęcające. Tak samo Brandeis zaleca odpowiednio dozowany sport, naprzód biegi na krótką metę, potem skoki i rzuty. Należy mieć tylko pod baczną obserwacją limfatyków z ortostatycznym białkomoczem, ze względu na małą ich odporność. U takich jednak ludzi sport odpowiednio dozowany ma wpływ dodatni obniżający białkomocz.

Schorzenia narządów jamy brzusznej (zapalenie jajników, wyrostka robaczkowego, pęcherza, schorzenia wątroby, wrzód żołądka, schorzenia otrzewnej) czy to w stanie ostrym, czy przewlekłym, wykluczają stanowczo wszelkie ćwiczenia fizyczne. Specjalne niebezpieczeństwo istnieje przy skokach (perforacja).

Choroby krwi jak hemofilja i skazy krwotoczne również są wskazaniem do wykluczenia od ćwiczeń. Niedokrewność wymaga ćwiczeń odpowiednio dozowanych zależnie od stanu niedokrewności.

Z chorób nerwowych wymaga wykluczenia padaczka, zaś nerwice zaleca Hagen dopuszczać tylko za zgodą pacjenta do gimnastyki, wykluczając wszelkie zawody i walki. Przy porażeniach dziecięcych — o ile nie mamy dużych upośledzeń ruchów — należy wykonywać jak najwięcej ćwiczeń w osobnych jednak oddziałach. W stanach po encephalitis lekkiego stopnia zalecamy osobne ćwiczenia. We wszystkich tych stanach bardzo ostrożnie stosuje się ćwiczenia zręcznościowe, a nie stosuje się żadnych zawodów.

Ze schorzeń narządów o wewnętrznem wydzielaniu mamy najczęściej do czynienia ze schorzeniami tarczycy. Choroba Basedowa wyklucza jakiekolwiek ćwiczenia. Przy struma nodosa zakazuje Hagen ćwiczeń z użyciem tłoczni brzusznej, zaś w razie trudności oddechowych wykluczenie biegów i pływania. Przy powiększeniu tarczycy podczas pokwitania wykluczamy zawody i trening. Podawanie jodu w małych ilościach wpływa korzystnie na zmniejszenie tarczycy. Tyczy to wypadków z lekkiemi objawami ogólnemi, w cięższych wskazane jest czasowe zwolnienie.

Sprawa ćwiczeń podczas menstruacji zajmowała wielu autorów. Dzisiejszy stan poglądów jest następujący. Musimy absolutnie wykluczyć wszelkie wstrząsy, jak skoki, jazda konna, pływanie (Bender). Za to jednak mierny ruch np. spacery są konieczne celem skompenzowania przekrwienia jamy brzusznej powstałego skutkiem długiego przesiadywania w szkole. Hagen obserwował niekorzystny wpływ ćwiczeń gimnastycznych u nauczycielek gimnastyki, które ćwiczyły podczas menstruacji. Objawy te polegały na występywaniu przedwczesnego starzenia się. Schorzenia zapalne narządów rodnych kobiecych wykluczają ćwiczenia fizyczne. Za to jednak poleca Kaboth ćwiczenia przy dysmorrhea, gdzie odpowiednio przeprowadzone ćwiczenia mają korzystny wpływ na bóle w krzyżach przez wzmocnienie mięśni brzucha i grzbietu. Co do sprawy upławów to ostatnio zajmował się

nią Lindemann. O ile upławy są na tle zakażenia, lub na tle zastoinowem w narządach rodnych to w tych wypadkach konieczny jest spokój i wszelkie ćwiczenia są przeciwwskazane. W wypadkach upławów na tle wewnątrzwydzielniczem i nerwowem, a zwłaszcza na tle podniecenia płciowego, ćwiczenia fizyczne mają wpływ dobroczynny, zaś dobór ich zależy od indywidualnego doboru przez lekarza.

Najczęściej w sporcie i gimnastyce grzeszy się przy schorzeniach chirurgicznych. Zwłaszcza przy drobnych uszkodzeniach sportowych, tyczących ścięgien i mięśni, zawodnicy wracają zbyt prędko do ćwiczeń. Lekkie wypadki wymagają zwolnienia 8 — 10 dniowego, cięższe kilkutygodniowego. Potem zaleca się stopniowy powrót do normalnych ćwiczeń. Po złamaniach zwalnia Hagen ćwierć roku zupełnie, zaś pół roku częściowo od ćwiczeń. Osteomyelitis, cysty, exostozy, wymagają zwolnienia ze względu na zmienione warunki mechaniczne i niebezpieczeństwo złamania. Gruźlica kości wymaga zupełnego zwolnienia, zaś stany wyleczone wyjątkowo można dopuścić do ćwiczeń częściowych. Deformacje kośćca po krzywicy wymagają zwłaszcza u mniejszych dzieci energicznych ćwiczeń. Tylko w wypadkach genu varum i stopy płaskiej chroni się przed nadmiernem obciążaniem, zakazując skoków i biegu. Osłabienie więzadeł nakazuje ostrożność, zwłaszcza u dziewcząt. Hagen odradza skoki, zwłaszcza skoki w dal, i każe zwracać uwagę na koordynację ruchów, podnosząc niebezpieczeństwo uszkodzenia tarczek stawowych. Przy skłonności do przepuklin i stanach po operacji przepukliny nakazana jest ostrożność.

Doradzamy wtedy ćwiczenia w opasce przepuklinowej. Przy osłabieniu mięśni nie zwalnia się od ćwiczeń, tylko stosuje się ćwiczenia odpowiednio stopniowane. Przy zapaleniach ścięgien i okostnej zwalniamy na kilka tygodni, a na powrót do ćwiczeń zezwalamy dopiero po ustaniu wszelkich objawów bolesności. Przy skrzywieniach kręgosłupa i deformacjach klatki piersiowej zalecamy gimnastykę specjalną. Przy nieprawidłowościach w budowie stopy zwalniamy od ćwiczeń obciążających stopę, zwłaszcza od biegów i skoków.

Ze schorzeń oczu jednooczność faktyczna, czy też funkcjonalna, wymaga zupełnego zwolnienia od ćwiczeń. Upośledzenia wzroku zależnie od stopnia nadają się do zupełnego zwolnienia lub też do zwolnienia częściowego zwłaszcza od ćwiczeń na przyrządach i skoków.

Schorzenia uszu w stadjum ostrem i podostrem wymagają zwolnienia zupełnego; w stanach przewlekłych zabraniamy pływania, nurkowania i ćwiczeń zwisowych. U uczniów z defektami błony bębenkowej zabraniamy skakania do wody i nurkowania.

Do lekarza szkolnego zgłaszają się często uczniowie z objawami subjektywnemi, jak bóle głowy, zawroty, bóle w klatce piersiowej, osłabienie i t. p. Badaniem lekarskiem nie możemy wykryć żadnych zmian chorobowych. Co w tych wypadkach nam czynić należy? Musimy tu pójść za radą bardzo doświadczonego na tem polu kilkakrotnie cytowanego już Hagena. Autor ten zwraca uwagę, że u dziecka niechętnie ćwiczącego istnieje zwiększone niebezpieczeństwo wypadku. Dlatego na takie dziecko, które nie mamy powodu zwolnić od ćwiczeń, musi nauczyciel gimnastyki zwrócić specjalną uwagę. W wypadkach takich, w których dajemy zwolnienie, żadają autorowie (Hagen, Goldenberg) obecności takich uczniów na lekcji

gimnastyki, co skutecznie przeciwdziała pędowi do masowego zwalniania się od gimnastyki z błahych powodów. Tak samo przepisy szwajcarskiego departamentu wojskowego w sprawie zwalniania od ćwiczeń cielesnych wymagają od uczniów seminarjalnych, zwolnionych od ćwiczeń, obecności takowych na lekcji gimnastyki.

W naszych warunkach praca lekarza szkolnego jest znacznie trudniejszą w porównaniu z naszymi kolegami zagranicą. Nie posiadamy bowiem oddziałów specjalnych gimnastycznych dla dzieci słabszych, niedorozwiniętych, względnie chorych lub fizycznie upośledzonych. Dlatego też u nas procentowa ilość zwolnionych od ćwiczeń jest większą. Jednak przy ściślejszej współpracy lekarza szkolnego z wychowawcą fizycznym wielu takich, którzy dotychczas bywali zupełnie zwalniani od ćwiczeń, będzie mogło częściowo z takowych korzystać. Wśród ogółu wychowawców fizycznych istnieje wiele dobrych chęci w tym kierunku, a potrzebna jest tylko odpowiednia i racjonalna inicjatywa ze strony lekarza szkolnego. W dalszej konsekwencji musimy żądać od naszych władz naczelnych tworzenia bezwzględnie w wielkich centrach oddziałów gimnastyki specjalnej dla słabszych i upośledzonych, prowadzonych przez odpowiednio wykwalifikowane w tym kierunku siły, by w ten sposób właśnie tym przez los upośledzonym stworzyć warunki lepszego rozwoju fizycznego, dla których pobyt w szkole jest bezsprzecznie momentem pogarszającym istniejącą wadę lub cierpienie. Również wymagana jest konieczność stwarzania oddziałów dla gimnastyki ortopedycznej w myśl zasad ogólnie na zachodzie stosowanych (por. art. Buchholza).

W końcu bardzo jest pożądanem, by Wydział Higjeny M. W. R. i O. P. zajął się, wzorem cytowanego wyżej Szwajcarskiego Departamentu Wojskowego, opracowaniem szczegółowego regulaminu obowiązującego przy zwolnieniach od ćwiczeń fizycznych, ze względu na duże indywidualne różnice zapatrywań istniejące obecnie wśród ogółu lekarzy.

Piśmiennictwo:

Dybowski: Polska Gaz. Lek. 48. 1929. — Hagen: Ztschr. f. Schulgespfl. u. sor. Hyg. 22 a. 1929 (Zjazd w Frankfurcie n. M.) — Wychowanie fizyczne: 2. 1930. str. 79. — Dybowski: Badanie zdolności fizycznej dla celów wych. fiz. i sportu. Lwów. 1928. — Thouvenel: Paris médical. 31. 1929. — Margolisowa - Kryszek: Pol. Gaz. Lek. 4. 1930., str. 75. — Hofbauer: Med. Klin. 12. 1929., str. 480. — Hofbauer: Med. Klin. 48. 1929. — Wiese: Münch. med. Wchschr. 31. 1926. — Brandeis: M. m. Wch. 50. 1928. — Bender: Vierteljahrschr. dent. Arzt. 4. 1926. — Kaboth: Ztbl. f. Chir. 14. 1928. — Lindemann: Sportmedizin, maj 1929. — Goldenberg: Polska Gaz. Lek. 4. 1930., str. 76.

Nakładem Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego.
Odbito w drukarni i litografji Piller - Neumanna we Lwowie, ul. Łyczakowska l. 3.